

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО
САМОВИЗНАЧЕННЯ ШКОЛЯРІВ**

**Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

Виконала: здобувачка 07 - 231М групи
Спеціальності 053 Психологія
Освітньо-професійної програми «Психологія»
Коваленко Алла Валеріївна
Керівник: к. психол. н., доцентка
Білоус Руслана Миколаївна
Рецензент:

Івано-Франківськ, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 Теоретичні засади психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів	8
1.1 Сутність поняття професійного самовизначення.....	8
1.2 Психолого-педагогічний супровід як інструмент цілісного розвитку.....	14
1.3 Специфіка форм і методів психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів.....	17
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2 Емпіричне дослідження психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів	26
2.1 Особливості формування вибірки та методів проведення емпіричного дослідження.....	26
2.2 Психологічна інтерпретація результатів емпіричного дослідження професійного самовизначення школярів.....	30
2.3 Кореляційний аналіз та пояснення результатів емпіричного дослідження.....	38
2.4 Модель психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів та рекомендації щодо його оптимізації.....	42
Висновки до розділу 2.....	50
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ	64
Додаток А. Таблиці первинних даних.....	64
Додаток Б. Моделі психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів.....	70

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне українське суспільство знаходиться у дуже непростій ситуації. Її особливості зумовлені передусім тим, що усі сфери наукового, політичного, економічного, соціокультурного життя переживають перехідний період від індустріальної до інформаційної фази розвитку. Окрім того, повномасштабні бойові дії, які відбуваються на території держави, призводять до нестабільності у суспільстві. Усе це супроводжується новими вимогами та вносить нові корективи у всі галузі як наукової, так і практичної діяльності. Не виключенням є і галузь загальної середньої освіти та психологічного супроводу освітнього процесу. Налічується ціла низка проблем пов'язаних із реформуванням української загальноосвітньої школи, переходу до профільного навчання, особливостями сучасного покоління дітей («зумери і альфери») та ін.

Однією із таких проблем, яка завжди була і залишається актуальною, є проблема професійного самовизначення школярів. Адже, від того, яку професію обирає людина в юнацькому віці, залежить її професійне становлення та розвиток як особистості. Тому дуже важливо здійснити правильний вибір. Але дуже часто до питання професійного самовизначення школярі відносяться неусвідомлено, часто їх дії носять спонтанний характер. Це зумовлюється рядом факторів: вплив батьків на вибір професії без урахування здібностей та побажань старшокласників, наявність певних «модних» тенденцій у виборі професії, бажання не виокремитися із загальної маси або навпаки виокремитися. Цей перелік можна продовжувати. Але очевидним залишається той факт, що школярам необхідна професійна психологічна підтримка та допомога при професійному визначенні. Саме таку допомогу в усвідомленому виборі

професій може надати спеціаліст при здійсненні психолого-педагогічного супроводу.

Питання професійного самовизначення особистості у науці постало лише у двадцятому столітті. Це пояснюється рівнем розвитку суспільних та виробничих відносин, а також інформатизаційними та глобалізаційними процесами. Адже, на сьогоднішній день ми маємо зовсім новий перелік професій, які актуальні на ринку праці. І цей перелік у міру розвитку науки, економіки, техніки оновлюється та модифікується. Прогнози експертів на ринку праці визначають перспективно нові формати фахівців у різних галузях. Тому спеціалісти психолого-педагогічного супроводу покликані допомогти школярам не розгубитися і зробити правильний вибір.

На сьогодні проведено вже значну кількість досліджень з вивчення як питання професійного самовизначення особистостей так і психолого-педагогічного супроводу цього процесу. Так на пояснення змістовної та сутнісної складової поняття професійного самовизначення були спрямовані дослідження О. Гуцуляк (аналіз психологічних особливостей професійного самовизначення осіб юнацького віку), М. Корольчука (дослідження психології професійного самовизначення особистості), А. Крапивницької (вивчення особливостей професійного самовизначення у старшокласників, які мають різний соціометричний статус), А. Мудрик, Н. Ортікової (формування у старшокласників готовності до усвідомленого професійного самовизначення), Н. Ошуркевич (сутнісний зміст та генеза поняття), Л. Петриченко (суть професійного самовизначення як психолого-педагогічної проблеми), В. Чудакової (психодіагностичний інструментарій дослідження професійного самовизначення) та інших. Не оминули увагою науковці і питання психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення. Над цим питанням працювали, зокрема, Л. Злочевська (арт-терапевтичний

підхід у психолого-педагогічному супроводі професійного самовизначення), Н. Лещій (питання сутності процесу психолого-педагогічного супроводу), Н. Мирончук, І. Непомняща (процес професійної підготовки та психолого-педагогічний супровід), Л. Федоренко (професійне самовизначення старшокласників сільських шкіл: ціннісний аспект супроводу), N. Davies (вплив на мотиви здійснення професійного вибору), N. Galliot (роль інтернет ресурсів у процесі самовизначення) та багато інших. Та перед фахівцями у галузі психолого-педагогічного супроводу залишається ще багато відкритих питань щодо практичних особливостей забезпечення професійного самовизначення саме школярів, особливо у сучасних умовах воєнного стану, коли освітній процес перейшов у дистанційний та змішаний формат. Тому, зважаючи на все вищесказане, можна стверджувати, що дослідження психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів на сьогодні є актуальним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційна робота виконана в межах наукової теми кафедри психології «Соціально-психологічні виміри становлення і розвитку особистості» (державний номер 0119U101096) Херсонського державного університету.

Мета дослідження: теоретичний та емпіричний аналіз психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів.

Завдання дослідження:

1. Аналіз і узагальнення психологічних наукових джерел з питання психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів.
2. Комплексне емпіричне дослідження особливостей професійного самовизначення школярів: інтересів, мотивів, професійної спрямованості особистості, готовності до вибору професії.

3. Встановлення зв'язків між професійним самовизначенням та психолого-педагогічним супроводом.

4. Створення моделі ефективного психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів та рекомендацій щодо його оптимізації.

Об'єкт дослідження: професійне самовизначення школярів.

Предмет дослідження: психолого-педагогічний супровід професійного самовизначення школярів.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз, синтез, порівняння, систематизація та узагальнення наукової літератури з проблеми психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів; емпіричні – «Орієнтаційно-діагностична анкета спрямованості інтересів-2 (ОДАСІ-2)» (С. Карпіловська і Б. Федоришин на основі анкети інтересів А. Голомштока і О. Мешковської), «Яка кар'єра підійде саме тобі?» (тест за теорією Д. Голланда), тест «Мотиви вибору професії», анкета «Опитувальник готовність учнів до вибору професії»; математично-статистичні: кореляційний аналіз за Пірсоном, визначення статистичної значущості результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розширенні та поглибленні наукових знань про психолого-педагогічний супровід професійного самовизначення школярів; створенні моделі психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів та на її основі надання рекомендацій для підвищення ефективності психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів в умовах дистанційного навчання та стресового психологічного середовища.

Практичне значення одержаних результатів. Проаналізовані у роботі форми і методи психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів, створена модель та сформовані рекомендації

можуть впроваджуватися у діяльності шкільних практичних психологів. Результати емпіричного дослідження та аналізу його результатів можуть бути використані під час подальших досліджень у галузі психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів.

Апробація та публікація. Результати емпіричного дослідження обговорювалися на засіданні кафедри психології (протокол від ...12.2024 № ...), результати висвітлено у науковій збірці «Магістерські студії» Херсонського державного університету (тези «Професійне самовизначення школярів в умовах реалій сьогодення», листопад 2024 р.).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 64 найменувань та додатків. Повний обсяг роботи становить 71 сторінка, з них основного тексту – 64 сторінки. Робота містить 7 таблиць і 1 рисунок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ШКОЛЯРІВ

1.1 Сутність поняття професійного самовизначення

Дослідження сутності поняття професійного самовизначення розпочнемо зі знайомства із його визначенням у психологічному словнику: «Професійне самовизначення – довготривалий динамічний процес прийняття особистістю рішення щодо вибору майбутньої професійної діяльності, виходячи з її індивідуально-психологічних можливостей і потреб ринку праці, становлення людини в професійній діяльності» [32].

У даному визначенні можна виокремити наступні основні моменти. По-перше, професійне самовизначення не може відбуватися миттєво. Особистість повинна досконало проаналізувати свої можливості, визначити при цьому реальні цілі та вибрати оптимальний шлях у кар'єрному розвитку.

По-друге, цей процес динамічний, тобто плани і цілі не є явищем статичним, вони можуть змінюватися в залежності від нового досвіду, отриманого індивідом, нових набутих навичок. Окрім того, постійні зміни як на ринку праці так і в житті суспільства, викликають необхідність пристосовувати свої очікування до нових обставин середовища.

По-третє, вибір професії здійснюється на основі вивчення власних індивідуально-психологічних можливостей, таких як навички, здібності, характер, особистісні риси, інтереси та цінності.

По-четверте, процес самовизначення не зупиняється на виборі професії, його наступними етапами можна визначити становлення особистості у обраній професійній діяльності, розвиток навичок та професійне удосконалення особистості.

У працях багатьох дослідників при трактуванні поняття професійного самовизначення дані твердження є базовими. Наприклад, у сучасних дослідженнях О. Вітківської зустрічаємо трактування професійного самовизначення як цілісного, інтегративного процесу, у ході якого спостерігається реалізація основних життєвих цінностей особистості і відбувається конкретизація аспектів її особистісного, соціального та життєвого самовизначення [6]. Особливу увагу дослідниця приділяє і розумінню механізму самовизначення. Для досконалого його вивчення слід дослідити безпосередньо пов'язані з ним психологічні явища. Першим об'єктом дослідження повинно виступати таке явище, як формування життєвої позиції та «Я»-образу, далі – самодетермінація особистості та усвідомлення та саморегуляція мотиваційної сфери.

Акцентується увага у О. Вітківської і на підтвердженні того, що професійне самовизначення – це не лише сам акт вибору професії, а й усвідомлене сприйняття майбутньої професійної перспективи. Ці два процеси реалізуються шляхом самопізнання, розвитку самосвідомості особистості, вирішення внутрішніх суперечностей та здійснення вибору.

Над проблемою професійного самовизначення працює і Н. Якимова. Її авторське бачення щодо сутності поняття полягає у тому, що цей процес визначається як довготривалий. На думку дослідниці він розпочинається ще у старшому дошкільному віці і триває до остаточного вибору професії. Інша характеристика – спрямованість. Професійне самовизначення повинно бути спрямоване на виявлення індивідом особистих уподобань, здібностей, професійно необхідних якостей. Далі відбувається зіставлення виявлених індивідуальних особливостей із конкретними типами професій, задля здійснення вибору конкретної професійної діяльності. При цьому важливо враховувати зовнішні та внутрішні чинники, які можуть мати вплив на процес самовизначення [53].

У роботах дослідниці розкрито і погляд на поняття з економічної точки зору. У даному контексті професійне самовизначення слід розуміти, як вибір та безпосередню участь індивіда у конкретно визначеному виді професійної діяльності. При цьому важливе врахування схильностей, навичок та здібностей, забезпечення розвитку даної особи, раціональність працевлаштування, ефективність праці та стабільний дохід. З іншого боку, сукупність усіх чинників надасть державі можливість налагодити ефективний взаємозв'язок ринку праці з ринком освітніх послуг та буде сприяти зростанню показника ВВП та забезпечить конкурентоспроможність економіки [53].

Розуміння сутності поняття професійне самовизначення у В. Рибалки [38] ґрунтується на об'єктивному порівнянні інтересів та задатків особистості із вимогами до певної професії. Основними критеріями, на яких базується зіставлення є повнота знань про актуальні види професій, особистісні психофізіологічні особливості та вміння ефективно здійснити порівняння їх між собою та зробити висновки. Акцентується увага на тому, що визначення та вимірювання особистісних факторів є найскладнішою проблемою. І саме на допомогу у розв'язанні цієї проблеми і спрямована діяльність психолого-педагогічного супроводу. Закономірним же наслідком її розв'язання є обґрунтоване рішення про вибір відповідного профільного напрямку у навчанні та підбір такої професії, яка б відповідала внутрішнім особливостям індивіда та зовнішнім вимогам.

Досліджуючи генезу та сутнісний зміст професійного самовизначення особистості Н. Ошуркевич виокремлює різні напрями наукового підходу до визначення поняття. По-перше, професійне самовизначення трактують як момент вибору професії. По-друге, професійне самовизначення можна розглядати як компонентну структуру особистісного утворення

старшокласників. По-третє, як тривалий і динамічний процес оволодіння професією та професійна самореалізація [28].

Проаналізувавши наукові джерела, А. Мудрик вказує на те, що процес професійного самовизначення становить не лише безпосередньо факт прийняття рішення щодо вибору типу професійної діяльності, а й є однією із форм особистісної активності як суб'єкта власної життєдіяльності. Цей процес пов'язується безпосередньо із ієрархічною структурою особистості, її цілеспрямованими вчинками, переживаннями на емоційному рівні. Водночас професійне самовизначення характеризує соціально-психологічну зрілість особистості, реалізацію її потреби у самоактуалізації та самореалізації [25].

Усвідомлений підхід до вибору професії, урахування власних особливостей та можливостей, загальних професійних вимог до конкретної спеціальності, на думку І. Щербакової, становить підґрунтя професійного самовизначення [52].

Дослідженням впливу на процес професійного самовизначення мотиваційної сфери особистості займалися В. Lee, Е. Porfeli, А. Hirschi [62], які наголошували на тому, що вивчення кар'єри є критично важливим процесом для розвитку дітей і підлітків та сприяє ефективному вибору відповідної роботи та розвитку професійної ідентичності. У цьому дослідженні вивчалася роль мотиваційних попередників, а саме професійних переваг і особистих переконань особистостей, у поясненні широкого та глибокого дослідження кар'єри. Враховуючи динамічну природу мотивації, було відокремлено міжособистісні відмінності та внутрішньоособистісні варіабельності мотиваційних попередників, щоб дослідити, як вони незалежно пов'язані з пошуком кар'єри. Двісті один учень середньої школи склав вибірку та був опитаний три роки поспіль. Результати показали, що професійні переваги та переконання школярів були

пов'язані з дослідженням кар'єри як на міжособистісному рівні, так і на внутрішньому рівні. Крім того, коли люди демонстрували вищий рівень переконань щодо волі та позитивних переконань, вони з більшою ймовірністю проявляли більш глибокі результати через рік. На основі дослідження було сформовано рекомендації для профорієнтації.

Слід зазначити, що науковий феномен необхідності людиною самостійно вибудовувати власну професійну траєкторію, можна визначити як проблему високого рівня складності, так як вона включає в себе комплекс аспектів – філософських, психологічних, соціальних, педагогічних.

Так, у дослідженні Л. Федоренко визначаються психологічні компоненти процесу самовизначення професійних нахилів на трьох рівнях: когнітивному, емоційно-ціннісному та орієнтовно-поведінковому [42]. Під когнітивним слід розуміти процеси самоаналізу власних здібностей особистості, осягнення основ пізнання професій, усвідомлене чи неусвідомлене сприйняття впливу зовнішніх чинників. Серед емоційно-ціннісного автор виділяє ціннісне відношення до вибору професії, отримання задоволення від зробленого вибору. Із орієнтовно-поведінкового можна виокремити навички планування майбутнього та вміння приймати правильні рішення.

Більшість вітчизняних дослідників відповідно до вікової періодизації поділяють процес професійного самовизначення на такі етапи:

1. Емоційно-образний етап, який співвідносять із дошкільним дитинством та визначають як період дитячої гри. На даному етапі діти у ході сюжетно-рольових ігор отримують елементарні знання про світ професій.
2. Пропедевтичний етап або період первинного вибору професії співвідносять із молодшим шкільним віком, коли у дітей відбувається первісне усвідомлення своїх здібностей та можливостей та їх співставлення із вимогами до бажаних професій.

3. Пошуково-зондуючий етап або період підліткової фантазії припадає на вік 12-15 років і характеризується оцінкою різних видів діяльності на основі інтересу та проявом здібностей до певних галузей професійної діяльності.
4. Етап формування професійної спрямованості, який припадає на ранню юність 15-17 років. Саме цей період називають кульмінаційним у професійному самовизначенні, так як відбувається безпосередній вибір професії.
5. Етап формування професійної свідомості співвідноситься з віком 17-23 роки і характеризується як період первинної професіоналізації.
6. Етап професійної адаптації відноситься до вікового періоду до 27 років і позначається як період професійного зростання.
7. Етап самореалізації в праці припадає на вік до 45 років і характеризується максимальною реалізацією особистості у певній професійній галузі.
8. Етап становлення професійної майстерності – це літній вік до 60 років, характерними рисами якого є передача професійного досвіду та наставництво.

У своєму дослідженні ми будемо охоплювати етап формування професійної спрямованості.

Таким чином, проаналізувавши останні публікації наукових джерел, можна виокремити загальні елементи сутності поняття професійного самовизначення: довготривалість та динамічність; інтегративність та послідовність; індивідуально-психологічні особливості особистості; вплив зовнішніх чинників; ціннісне відношення до вибору професії; врахування стану ринку праці; загальні вимоги до певного виду професії; навички планування майбутнього; реалізація потреби особистості у самоактуалізації та самореалізації.

Даний перелік надає можливість зробити висновок про те, що феномен професійного самовизначення особистості є складним та

багатокомпонентним явищем, яке безпосередньо пов'язане із самопізнанням, самоактуалізацією та самореалізацією особистості.

1.2 Психолого-педагогічний супровід як інструмент цілісного розвитку

Поняття психолого-педагогічного супроводу активно використовується у науковій літературі, проте погляди на його визначення неоднозначні. Кожен дослідник трактує його у певному контексті. Спробуємо проаналізувати наукові підходи до визначення даного поняття як інструмента цілісного розвитку.

У законі України «Про освіту» психолого-педагогічний супровід визначається як: «Комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачених індивідуальною програмою розвитку»[11].

В залежності від напрямку наукового дослідження зустрічаються наступні трактування поняття: вид допомоги; технологія; безперервний динамічний рух особистості під куруванням команди супроводу; діяльність педагога з метою забезпечення сприятливих психолого-педагогічних умов для навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти; сприяння у формуванні особистостями площини власного розвитку; створення умов для успішного професійного розвитку та ін. [19].

Основні постулати теоретичного контексту психолого-педагогічного супроводу виокремлює Л. Злочевська. Відповідно до результатів досліджень важливими аспектами визначено: системність як необхідна умова супроводу; безперервність процесу; базування на внутрішньому потенціалі особистості; підтримка підростаючого покоління та їх творчої активності; формування відповідальності та здатності діяти самостійно [12].

Заслуговує на увагу підхід до тлумачення психологічного супроводу О. Єрмоєнко [9], яка пропонує розуміти під супроводом багатопланову систему, яка базується на різноманітних формах роботи, спрямованості, об'єкті та предметі. Виходячи із зазначеного визначення, можна вести мову про особливі характеристики психолого-педагогічного супроводу: об'єднана мета педагогічної та психологічної допомоги; орієнтування на особистість; орієнтація на підтримку значущих якостей індивіда; корекція особистісного розвитку; забезпечення права здобувача освіти самостійно здійснювати вибір та відповідати за нього.

Результатом дослідження О. Єрмоєнко є висновок про те, що психолого-педагогічний супровід – це організаційна складова освітнього середовища, яка являє собою систему комплексної професійної допомоги для всіх учасників освітнього процесу, створення умов для гармонійного розвитку особистості, оснований на сучасних підходах до розвитку, навчання і виховання [9].

Визначення функцій психолого-педагогічного супроводу знаходимо у роботах В. Квас [13], О. Ярошинської [54], Н. Мирончук [22]. Узагальнивши результати даних досліджень можна стверджувати, що психолого-педагогічний супровід виконує наступні функції: розвивальна, як цілеспрямований вплив на формування когнітивних компонентів готовності до професійної діяльності; мотиваційна, яка визначається як спільна діяльність з метою виявлення інтересів, цілей, можливостей особистості та пошук шляхів подолання проблем; адаптаційна, яка полягає у забезпеченні пристосування до нових життєвих ситуацій; корекційна, як спрямованість на здійснення якісних змін у діяльності та поведінці особистості; діагностична, спрямована на виявлення проблем; проектувальна, забезпечується створенням програм індивідуального розвитку; прогностична, зацентрована на визначенні оптимальних способів подолання проблем; організаторська,

полягає у залученні особистостей до різних навчально-розвивальних проєктів.

Всі ці функції виконуються не відокремлено одна від одної, а в нерозривній єдності, тобто психолого-педагогічний супровід являє собою комплексну систему, яка поєднує різні методи діяльності, спрямовані на розвиток та корекцію індивідуальних властивостей особистості та її взаємозв'язок з оточуючим світом. Виконання перерахованих функцій забезпечує рух разом з особистістю, враховуючи її постійні зміни, своєчасне визначення можливих шляхів руху особистості та допомога і підтримка у випадку необхідності.

Закцентована увага дослідників і на визначенні принципів психолого-педагогічного супроводу. Так, у Н. Мирончук [22] зустрічаємо виділення трьох основних принципів: рекомендаційний характер порад, пріоритет інтересів, безперервність та комплексність. Г. Соколова [40] визначає принципи з огляду на те, що психолого-педагогічний супровід перш за все повинен бути спрямованим на побудову «життєвого простору» зростаючої особистості та включати участь компетентного дорослого, якому дитина довіряє. Опираючись на дану позицію, виділяються такі принципи: врахування індивідуальних особливостей рівня вікового розвитку особистості, неперервна взаємодія в роботі команди супроводу та батьків, суб'єкт-об'єктні взаємовідносини зі школярем.

Такий підхід до формування принципів здається дещо звуженим, тому його можна доповнити, опираючись на дослідження інших науковців. Узагальнивши вивчений матеріал виокремлюються наступні принципи: комплексність; гуманістичність; системність; раціональність; колегіальність; науковість; превентивність; індивідуальний підхід; діалогова взаємодія; активна позиція дитини.

Проаналізувавши матеріали досліджень науковців з питання сутності психолого-педагогічного супроводу, можемо констатувати, що головним змістом психолого-педагогічного супроводу є створення умов для цілісного розвитку особистості дитини, не вирішування за неї соціально значущих задач і проблем, а створення умов для самостійного вибору на різних етапах розвитку особистості. У сучасній науці ідея психолого-педагогічного супроводу різних аспектів освітнього процесу набуває все більшої популярності, оскільки вона дозволяє органічно поєднувати заходи для подолання труднощів з цінностями навчально-виховного процесу. Організація психолого-педагогічного супроводу передбачає суб'єкт-об'єкт взаємодію, співпрацю, надання права на власний вибір, особистісне зростання, реалізацію природного потенціалу особистості.

1.3 Специфіка форм і методів психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів

Сучасна освіта переживає етап модернізації, завданням якого є забезпечення високої якості освіти. Поняття висока якість освіти слід трактувати не лише як оволодіння здобувачами певним набором знань і навичок, а й пов'язувати із такими поняттями як самореалізація, самоактуалізація, самовдосконалення, якість життя, захищеність. Саме тому психолого-педагогічний супровід професійного самовизначення школярів виокремлюється як елемент цілісного розвитку особистості у навчально-виховній системі освітнього простору.

Таким чином, психолого-педагогічний супровід професійного самовизначення школярів можна визначити як окрему технологію, яка дозволяє не тільки вивчити індивідуальні особливості особистості школяра та його потенційні можливості, а й визначити напрямки стратегії його розвитку, сприяти накопиченню корисної інформації, формуванню

професійних навичок та формувати здатність самостійно виявляти і усувати проблеми на шляху професійного самовизначення.

Дослідження багатьох фахівців (А. Мудрик., О. Газман, І. Дубровіна, В. Слободчиков) вважають, що процес психолого-педагогічного супроводу складається із психологічної, педагогічної підтримки та допомоги, яка надається педагогами, психологами, консультантами, наставниками.

На думку В. Міляєвої, І. Калюжної [24] здійснювати психолого-педагогічний супровід доцільно у таких напрямках як психопрофілактика, психодіагностика та психокорекція. Коротко зупинимося на характеристиці кожного із виокремлених напрямків.

Під психопрофілактичною роботою слід розуміти здійснення попереднього впливу на особистість здобувача освіти, розширення знань, які надають можливість особистості гармонійно розвиватися та самореалізовуватися.

Психодіагностика здійснюється з метою отримання необхідної інформації про здобувача, про його індивідуальні особливості, життєві цінності та потреби, емоційну складову, наявні труднощі. На основі діагностичного матеріалу можна проводити прогнозування окремих явищ та процесів професійного самовизначення особистості та запобігати негативним явищам. Окрім того, результати діагностування дають можливість спрогнозувати та спланувати подальші стратегії роботи.

Під психокорекцією слід розуміти активний вплив на становлення особистості школяра на засадах збереження індивідуальності. Завдяки корекційно-розвитковому впливу відбувається коригування проявів негативних факторів чи явищ, здійснюється безпосередній вплив на формування професійного самовизначення особистості.

У своєму дослідженні В. Міляєва [24] приходять до висновку про те, що людина спроможна здійснювати професійне самовизначення не тільки у

шкільні роки, а й на протягом усього життя. Цей процес відбувається завдяки сукупності психологічних чинників, які мають комплексний характер. Психологічні чинники у даному випадку, на думку дослідниці, проявляються і структуруються на трьох рівнях: макрорівень передбачає інтеграцію у світову спільноту (мова йде про глобальний ринок праці), врахування потреб ринку праці на державному рівні та орієнтування на престижність чи непрестижність праці; мезорівень передбачає сприятливий вплив сім'ї та розвиваючий вплив шкільного середовища; мікрорівень реалізується через внутрішні індивідуально-значимі рівні розвитку самої особистості.

У О. Ярошинської [54] результатом пошуку оптимальної моделі психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення та здійснення реалізації на локальному рівні освітнього середовища є поділ його на наступні етапи: діагностичний, який включає в себе виявлення актуальної проблеми та формулювання її сутності; пошуковий визначається пошуком можливих шляхів вирішення проблеми, ступеня участі наставника на даному етапі та засобів супроводу; виконавчий базується на здійсненні здобувачем освіти реальних чи віртуальних дій задля розв'язання проблеми; узагальнюючий полягає у аналізі ситуації та способах її вирішення, прогнозуванні нових труднощів та пошуку шляхів їх вирішення.

Вивченням основних стратегій та джерел підходів або стратегій організації становлення професійного самовизначення займалася О.Радченко [37]. Відповідно до результатів її дослідження слід говорити умовно про наступну типологію стратегій: довідково-інформаційний та просвітницький підхід, у своїй основі має на меті забезпечення професійноорієнтованою інформацією та формування умінь самостійної орієнтації у широкому обсязі інформації; тестологічний підхід, робота здійснюється з метою діагностування особистісних якостей, схильностей,

намірів та ін.; глибинний підхід, слід трактувати як використання у роботі психоаналітичних методів; виховний або світоглядний підхід, зорієнтований на виховання індивідуальних рис відповідно до обраного професійного напрямку; раціоналістичний підхід, який базується на розвитку умінь і навичок прораховувати життєві та професійні вибори; організаційно-управлінський підхід передбачає тісну взаємодію різних служб, які мають відношення до професійного самовизначення; гуманістичний підхід вказує на орієнтацію психолого-педагогічної дії на особистість; активізувальний підхід має на меті забезпечувати внутрішню готовність до усвідомлення та самостійної реалізації розвитку власних професійно значущих якостей.

Далі спробуємо розібратися з допомогою яких методів та заходів можна здійснювати психолого-педагогічний супровід професійного самовизначення школярів у практичній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.

При обиранні форм і методів впливу необхідно перш за все орієнтуватися на природні механізми розвитку дитини, враховувати індивідуальні особливості кожного учасника процесу, міжособистісні взаємини та багато інших чинників. В залежності від перерахованих факторів О. Арцишевська [2] виокремлює наступні види роботи: скринінг, індивідуальне і групове консультування, експертиза освітнього середовища, психологічна освіта і просвіта, коректувальна та розвивальна робота. Одним із сучасних видів психолого-педагогічного супроводу поряд із традиційними дослідниця вважає проектування корекційно-розвиткової програми.

Більш конкретизовано методичний інструментарій здійснення психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення зустрічаємо у Н. Мирончук [22]. Базуючись на основних напрямках супроводу виокремлюються наступні доцільні методи і прийоми роботи: метод ролівої перспективи, метод функціонально-рольових дій,

самовключення в професію, рефлексивні вправи, створення ситуації успіху, навчання прийомам саморегуляції та інші.

Змістовною та вартою уваги є модель психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення старшокласників сформована В.Міляєвою та І. Калюжною (додаток Б.1). Відповідно до цієї моделі окремо визначаються форми і методи впливу на кожну групу об'єктів (учні, батьки, вчителі) за кожним напрямком діяльності. Так, при роботі з учнями у напрямку психодіагностики, доцільно використовувати стандартизований підбір діагностик, комплекси індивідуальних діагностик, ведення індивідуальних карток учнів, колаж, спостереження. На психокорекційному та розвитковому етапі рекомендується використовувати фасилітативні сесії, індивідуальні консультації, тренінгові заняття з професійного самовизначення та психологічний супровід. На етапі психопрофілактики дослідниці вважають доцільним застосування ділових ігор, тематичних кіл, навчальних тренінгів, перегляду відео, індивідуальних консультацій [21].

Стосовно роботи із батьками на психодіагностичному етапі можливе використання індивідуальних діагностик, колажів, спостережень. Під час роботи на етапі психокорекційного розвитку з батьками пропонується проводити фасилітативні сесії, воркшопи, індивідуальні консультації, тренінгові заняття. На етапі психопрофілактики розглядається можливість зупинити вибір на проведенні родинних вечорів, вебінарів, тематичних кіл, індивідуальних консультацій.

Робота з вчителями на психодіагностичному етапі може містити спостереження, колажі, індивідуальну діагностику. На етапі психокорекції і розвитку це можуть бути семінари-практикуми, воркшопи, індивідуальні консультації, фасилітативні сесії та ін. Психопрофілактична робота може включати наради, круглі столи, тренінгові заняття.

Слід зазначити, що робота на кожному етапі не є відокремленим поняттям, ефективність психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів забезпечується нерозривним взаємозв'язком усіх етапів його здійснення.

Коротко зупинимося на описі моделі психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів у Л. Федоренко (додаток Б.2) [42]. Побудова даної моделі базується на трьох компонентних структурах професійного самовизначення: когнітивному, емоційно-ціннісному, орієнтовно-поведінковому. І на основі цього вибудовується ієрархічна структура здійснення психолого-педагогічного впливу через систему виокремлених заходів, які згруповано відповідно до суб'єктів психологічного супроводу на три групи: батьки, вчителі, психолог. Серед груп методів психологічного супроводу виокремлено діагностичні, просвітницькі та формувальні. Всі форми роботи розподілено на індивідуальні, групові, інформаційні ресурси в мережі інтернет, співпраця з держустановами, закладами освіти, підприємствами.

У науковому дослідженні Г. Лещук [19] зустрічаємо характеристику ігрових методів активізації професійного самовизначення особистості. До них відносяться профорієнтаційні ігри з класом, ігрові профорієнтаційні вправи, активізуючі профорієнтаційні опитувальники, бланкові ігри з класом, схеми аналізу та самоаналізу ситуацій самовизначення, карткові інформаційно-пошукові системи, карткові ігрові консультаційні методики, бланкові профорієнтаційні карткові ігри, ігри-дискусії, методи ухвалення профконсультаційного рішення.

Зустрічаємо і методи, які використовуються на різних етапах діагностування: об'єктивні тести, тести-опитувальники, методи суб'єктивного шкалювання та самооцінки, проєктивні методики, стандартизоване психологічне спостереження та інші.

У дослідженнях N. Galliot [59] увага зосереджена на застосуванні інтернет ресурсів при здійсненні психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів. Наголошується, що Інтернет-системи дослідження кар'єри та реалізації супроводу даного процесу, забезпечують зручність та економічність як для людей, які стикаються з прийняттям кар'єрних рішень, так і для тих, хто допомагає їм у цьому процесі. Однак корисність цих систем у покращенні кар'єрної невизначеності молоді недостатньо вивчена. Аналіз показує, що більшість учнів не знають про спеціалізовані онлайн-послуги профорієнтації. Особистісні характеристики, тип школи та сектор учасників відрізнялися залежно від сайтів, що згадувалися; і що немає суттєвих зв'язків між переліченими веб-ресурсами та кар'єрною впевненістю здобувачів освіти. У висновках дослідження вказується на наслідки описаного явища для практиків кар'єрного консультування та школярів.

Отже, на сьогоднішній день у науці дослідження форм і методів психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення є актуальним питанням. Методичний інструментарій, запропонований науковцями, при доцільному використанні під час реалізації психолого-педагогічного супроводу забезпечить якісні зміни у професійному самовизначенні школярів. Досліджені моделі психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів можуть стати основою для побудови власної моделі відповідно до умов здійснення психолого-педагогічного впливу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Огляд наукової літератури дозволив продемонструвати основні положення теоретичних концепцій поняття професійне самовизначення школярів, виокремити рівні психологічних складових даного процесу,

проаналізувати його особливості відповідно віковим етапам особистісного розвитку.

Вивчення теоретичних матеріалів дає змогу стверджувати, що процес професійного самовизначення передбачає тривале й поступове прийняття особистістю рішення щодо вибору професійної діяльності, з огляду на її психологічні можливості й вимоги ринку праці, а також формування у подальшій трудовій діяльності. Основні аспекти сутності поняття професійного самовизначення включають тривалість і динаміку процесу; інтегративний та послідовний характер; урахування індивідуальних психологічних особливостей особистості; вплив зовнішніх факторів; ціннісне ставлення до вибору професії; аналіз ситуації на ринку праці; загальні вимоги до конкретної професії; наявність навичок планування майбутнього; прагнення особистості до самоактуалізації та самореалізації. Цей перелік вказує на те, що феномен професійного самовизначення особистості є складним і багатогранним явищем, яке має тісний взаємозв'язок із самопізнанням, самоактуалізацією та самореалізацією індивіда.

Більшість дослідників констатують, що процес професійного самовизначення потребує якісного психолого-педагогічного супроводу. Дослідивши наукові концепти трактування сутності, основних функцій та принципів супроводу, маємо змогу стверджувати, що основною метою даного процесу є забезпечення умов для всебічного розвитку дитини. Супровід не передбачає вирішення за неї соціально значущих проблем, а орієнтований на сприяння самостійному вибору на різних етапах розвитку особистості. В сучасній науці ідея психолого-педагогічного супроводу набуває все більшого визнання, оскільки вона забезпечує гармонійне поєднання заходів із подолання труднощів і цінностей навчально-виховного процесу. Організація супроводу включає взаємодію між

суб'єктом та об'єктом, співпрацю, повагу до права на вибір, сприяння особистісному зростанню та реалізацію природного потенціалу особистості.

Реалізовувати психолого-педагогічний супровід професійного самовизначення школярів варто за такими напрямками, як психопрофілактика, психодіагностика та психокорекція. При підборі форм і методів впливу необхідно орієнтуватися на природні процеси розвитку дитини, враховувати особистісні характеристики учасників, їх взаємодії та інші суттєві аспекти. Існує широкий спектр форм і методів психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів, які при оптимальному застосуванні здатні забезпечити ефективний результат. Проаналізовані моделі психолого-педагогічного супроводу опираються на вибудовану ієрархічну структуру впливу, що базується на системі визначених заходів, які згруповані за суб'єктами психологічного супроводу на три категорії: батьки, вчителі та психологи. Серед методів психологічного супроводу виділяються діагностичні, просвітницькі та формувальні. Усі форми роботи поділяються на індивідуальні, групові, інформаційні ресурси в мережі інтернет, а також на співпрацю з державними установами, освітніми закладами та підприємствами. Створення моделі супроводу відповідно до індивідуальних особливостей освітнього простору сприятиме успішній професійній самореалізації особистості.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ШКОЛЯРІВ

2.1 Особливості формування вибірки та методів проведення емпіричного дослідження

У попередньому розділі було здійснено теоретичний аналіз сутності поняття професійного самовизначення, особливостей психолого-педагогічного супроводу як інструменту цілісного розвитку та специфіки форм і методів психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів. Установлено, що професійне самовизначення школярів базується на визначенні особистісних психофізіологічних властивостей, ґрунтовних знаннях вимог до певної професії та вміннях їх ефективного зіставлення. Саме від характеру впливу на ці базові компоненти і залежить ефективність психолого-педагогічного супроводу. За результатами теоретичного аналізу було сформовано вектор розробки плану емпіричного дослідження.

Зважаючи на те, що кульмінаційний період у процесі формування професійної спрямованості припадає на ранню юність 15-17 років, вибіркою було охоплено 45 респонденти, віком 15-16 років, які навчаються у 9-х класах Опорного закладу та його філії (заклад не вказуємо з міркувань безпеки, так як знаходиться у прифронтівій зоні). Заклад розташований у сільській місцевості, навчання здійснюється дистанційно. Статевий склад вибірки становить 27 юнок та 18 юнаків.

Емпіричне дослідження здійснювалося у дистанційному форматі. Для цього скористалися онлайн платформою Google форма та платформою Автоматизована інформаційна система «Я-ПСИХОЛОГ». Респондентам

надавалися посилання та інструкції з використання платформ, а результати отримувалися безпосередньо дослідницею.

Констатувальний експеримент реалізовувався в чотири етапи. На першому етапі було підбрано комплекс психодіагностичного інструментарію для забезпечення об'єктивної діагностики та формування репрезентативної вибірки експериментального дослідження.

На другому етапі здійснювалася реалізація програми емпіричного дослідження, проводилося психодіагностування респондентів. При цьому забезпечувалося право на добровільність та конфіденційність отриманої інформації.

Третій етап базувався на обробці, кількісному та якісному аналізі результатів проведеного діагностування особистісних рис респондентів у контексті професійного самовизначення.

На четвертому етапі, опираючись на результати діагностик, було виокремлено ефективні форми психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів та розроблено модель і рекомендації щодо оптимізації психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів.

Із огляду на те, що вибір професії здійснюється на основі індивідуальних психологічних можливостей, таких як здібності, інтереси та цінності, мотиви, професійна спрямованість особистості, у своїй роботі здійснюємо діагностику учнів 9 класів за наступними методиками:

«Орієнтаційно-діагностична анкета спрямованості інтересів-2 (ОДАСІ-2) (С. Карпіловська і Б. Федоришин на основі анкети інтересів А. Голомштока і О.Мешковської)[36], «Яка кар'єра підійде саме тобі?» (тест за теорією Д. Голланда) [36], тест «Мотиви вибору професії»[52], анкета «Опитувальник готовність учнів до вибору професії»[52].

Зупинимося на короткій характеристиці психодіагностичного інструментарію. Діагностика визначення спрямованості інтересів призначена для категорії респондентів – учні 8-11 класів. Методика допомагає встановити надання переваг певним профілям чи професіям або відмови від певних профілів і професій, дозволяє виявити широту інтересів, виокремити безпосередньо перелік інтересів, а серед них – провідні і супутні інтереси. Здійснюється кількісна оцінка прояву того чи іншого інтересу, завдяки чому існує можливість їх ранжувати та порівнювати. Методика дозволяє здійснити і якісний аналіз виявлених інтересів та надає змогу у подальшому провести порівняльний аналіз.

За методикою Д. Голланда, спрямованою на визначення професійного типу особистості виокремлюється шість типів: реалістичний, інтелектуальний, артистичний, соціальний, підприємливий, конвенційний.

Методика рекомендована для категорій респондентів – підлітки, дорослі. Загальна кількість запитань (тверджень) – 42. Якщо респондент погоджується з твердженням, то обирає «Так», в іншому випадку – «Ні».

За результатами діагностики робиться висновок про професійний тип особистості та здійснюється співставлення із переважаючими типами інтересів.

Важливим аспектом впливу при виборі професії являється мотивація як сила, котра спонукає до здійснення конкретного вибору професії, постановки та досягнення кар'єрних цілей, особистісного та професійного розвитку. Саме мотивація надає енергії, стійкості, визначає напрямок під час професійного самовизначення.

Методика «Мотиви вибору професії» надає можливість визначити конкретний тип мотивації. Містить двадцять положень з докладними описами характеристик відповідності вимогам певних професій і на їх основі

здійснюється подальша оцінка впливу на професійний вибір. Категорія респондентів, для яких призначена методика: підлітки, дорослі.

Із переліку зовнішні негативні мотиви, зовнішні позитивні мотиви, внутрішні соціально значущі мотиви та внутрішні індивідуально значущі мотиви визначається переважаючий мотив. На основі діагностики опитантів робиться висновок про переважаючий тип мотивації у процесі професійного самовизначення.

Сучасні дослідження вказують на те, що найефективнішими при виборі професії є саме переважаючі внутрішні мотиви [46].

Анкета, за допомогою якої визначається ступінь готовності опитантів до здійснення професійного вибору, призначена для категорії респондентів: старші школярі. Опитувальник містить 24 твердження, на які необхідно дати відповідь «так» чи «ні».

Рівень готовності підлітків до вибору професії визначається за шкалою: неготовність; низька готовність; середня готовність; висока готовність.

Результати опитування допоможуть визначитися із створенням моделі психолого-педагогічного супроводу та рекомендацій.

Отже, запропонована програма емпіричного дослідження і психодіагностичні методики дозволять охарактеризувати особистісні особливості професійного самовизначення, рівень знання вимог до певної професії, які були виокремлені при здійсненні теоретичного аналізу наукової літератури за визначеною тематикою. Окрім того, на зіставленні отриманих результатів та висновків до них, можна сформулювати рекомендації та модель ефективного психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів у сучасних умовах дійсності.

2.2 Психологічна інтерпретація результатів емпіричного дослідження професійного самовизначення школярів

Структура професійного самовизначення старшокласників передбачає наявність індивідуальних інтересів, нахилів, мотивів, професійного типу особистості. А їх відповідність вимогам професії забезпечує здійснення правильного професійного вибору.

Тому, на третьому етапі дослідження було проведено аналіз результатів психодіагностичного обстеження респондентів.

Важливу роль у формуванні професійного вибору старшокласників відіграють інтереси. Саме інтереси стимулюють до глибшого вивчення та дослідження певної галузі, сприяють підвищенню впевненості у правильності вибору, спонукають до більшої поінформованості щодо певного виду професійної діяльності та можливостей, що дозволяє робити більш усвідомлений вибір.

Таблиця 2.1

Рейтинг переважаючих інтересів загальний

№ з/п	Сфера діяльності	% опитаних
1.	Військова справа	17,6
2.	Спорт	13,2
3.	Бізнес	11
4.	Електрорадіотехніка	8,8
5.	Сфера обслуговування	8,8
6.	Техніка	6,6
7.	Медицина	4,4
8.	Мистецтво	4,4
9.	Історія	4,4
10.	Психологія Філософія	4,4
11.	Педагогіка	2,2
	Яскраво вираженого інтересу не виявлено	13,2

Спочатку розглянемо результати діагностики переважаючих інтересів, представлені у таблиці 2.1, які засвідчують домінування інтересу військової справи (17,6%), далі у рейтингу – спорт (13,2 %), бізнес (11 %) та електрорадіотехніка і сфера обслуговування (8,8 %). Групи ризику, тобто тих респондентів, у яких зовсім відсутній інтерес, не виявлено. Кількість опитаних, у яких інтерес виявлений, але не яскраво виражений становить 13,2 %.

У таблиці 2.2. представлено результати переважаючих інтересів серед юнаків.

Таблиця 2.2

Рейтинг інтересів серед юнаків:

№ з/п	Сфери діяльності з яскраво вираженим інтересом	% опитаних
1.	Військова справа	22,3
2.	Електрорадіотехніка	22,3
3.	Техніка	16,6
4.	Спорт	16,6
5.	Бізнес	11
	Яскраво вираженого інтересу не виявлено	0

Виявлено, що серед юнаків домінуючими інтересами є військова справа (22,3%) та електрорадіотехніка (22,3%). Друге місце у рейтингу інтересів техніка та спорт (16,6%), далі – бізнес (11 %). Опитуваних із взагалі відсутнім інтересом не виявлено.

У таблиці 2.3. подано результати діагностування серед юнок. Аналіз результатів вказує на те, що серед юнок домінуючими інтересами є військова справа (14,8%) та сфера обслуговування (14,8%). Друге місце у рейтингу – бізнес та спорт (11,1%), далі – психологія, філософія та мистецтво (7,4 %). Слід зазначити, що 22,1% юнок не мають яскраво вираженого інтересу.

Таблиця 2.3

Рейтинг інтересів серед юнок:

№ з/п	Сфери діяльності із яскраво вираженим інтересом	% опитаних
1.	Сфера обслуговування	14,8
2.	Військова справа	14,8
3.	Бізнес	11,1
4.	Спорт	11,1
5.	Психологія Філософія	7,4
6.	Мистецтво	7,4
	Яскраво вираженого інтересу не виявлено	22,1

Було здійснено порівняльний аналіз результатів даної діагностики із результатами аналогічного дослідження проведеного С. Чернишовою [43] у 2023 році. Домінуючі інтереси як у юнаків і юнок окремо, так і загалом у двох діагностичних обстеженнях відрізняються. Адже, серед переважаючих інтересів у юнаків дослідницею визначено техніку (31,3%), у юнок – філологію (28,5%), загалом – техніку(16,67%). Далі у рейтингу серед юнаків переважаючий інтерес – електрорадіотехніка та педагогіка (12,5%), серед юнок – військова справа, психологія, біологія (14,3%), загалом – філологія (13,33%).

Така різниця у результатах досліджень може свідчити про суттєвий вплив на формування професійних інтересів багатьох суб'єктивних та об'єктивних факторів. Зокрема, наявності, особливостей і характеру психолого-педагогічного супроводу; психологічного стану досліджуваних; безпекової ситуації території проживання і т. ін.

Для ефективного професійного самовизначення важливо володіти інформацією про рівень зв'язку типу особистості із галуззю професійної діяльності, до якої індивід має природні нахили. Мова йде про професійну

спрямованість особистості. Для дослідження у даному напрямку і була застосована наступна методика.

Результати тестування на визначення професійної спрямованості старшокласників за діагностикою Д. Голланда представлені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Зведені дані за результатами діагностики професійної спрямованості:

№ з/п	Назва шкали	Юнаки %	Юнки %	Загалом %
1	Реалістичний тип	28	18,5	22,5
2	Інтелектуальний тип	16,6	7,4	11,5
3	Артистичний тип	11	18,5	15,4
4	Соціальний тип	16,7	18,5	17,6
5	Підприємливий тип	11	22,2	17,6
6	Конвенціональний тип	16,7	14,9	15,4
	Всього	100	100	100

Відповідно до результатів діагностування визначено, що серед юнаків 28% – реалістичний тип, 16,7% – інтелектуальний, соціальний та конвенціональний тип, 11% – артистичний та підприємливий тип.

Серед юнок: 22,2% – підприємливий тип, 18,5% – реалістичний, артистичний, соціальний типи, 14,9% – конвенціональний тип, 7,4% – інтелектуальний тип.

Загалом маємо 22,5% – реалістичний тип, 17,6% – соціальний та підприємливий тип, 15,4% – артистичний і конвенціональний типи, 11,5% – інтелектуальний тип.

Переважає реалістичного типу спрямованості серед юнаків та загалом вказує на те, що професійний вибір значна частина респондентів співвідносить із роботою, яка пов'язана більше з речами, аніж із людьми. Таких особистостей часто називають «виконавцями». Для них характерні

такі риси характеру, як чесність, стабільність, прямолінійність, розсудливість, економність, практичність, природність, скромність. Такі поведінкові тенденції сприяють набуттю механічних, технічних, електричних, сільськогосподарських навичок та відповідному вибору професії.

Для порівняння результатів звернулися до досліджень С. Чернишової [43] та Н. Насінської [26]. У першому дослідженні переважаючим типом є конвенціональний (40%), тобто значна частина респондентів акцентується на роботі із цифрами та документами, тобто чітко структурованій діяльності. У другому переважаючим є підприємницький (27%) та конвенціональний (23%) тип професійної спрямованості. Для підприємницького типу особистості характерне переважання уподобань роботи з людьми та ідеями над роботою з речами, наявність поведінкових тенденцій, які призводять до набуття переконуючих, міжособистісних та лідерських компетенцій.

Різниця у результатах вказує на те, що тип професійної спрямованості залежить від багатьох аспектів: індивідуальних особливостей, впливу оточення, освітніх можливостей, психологічних факторів, соціальних і економічних факторів. Не останнє місце у цьому переліку займає і якість та спрямованість психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення.

Для повноцінного становлення особистості як фахівця та для успішного вибору професію важливою є сформованість мотиваційно-ціннісного відношення до професії. Мотивація забезпечує активізацію потреби до певного роду професійної діяльності, сприяє формуванню мети професійної діяльності і зосередженню на її досягненні, структурує ієрархію ціннісних орієнтирів особистості.

Результати дослідження провідних мотивів вибору професії представлено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Зведені дані за результатами діагностики мотивів вибору професії:

№ з/п	Назва шкали	Юнаки %	Юнки %	Загалом %
1	Внутрішні індивідуально значущі мотиви	33,6	33,3	33
2	Внутрішні соціально значущі мотиви	28	33,3	30,8
3	Зовнішні позитивні мотиви	22,4	22,2	22
4	Зовнішні негативні мотиви	11,2	11,2	11
	Переважаючий мотив не виявлено	5,6		2,2
	Загалом	100	100	100

Дані табл. 2.5 дозволяють констатувати, що серед юнаків переважаючими є внутрішні індивідуально значущі мотиви (33,6%), далі у рейтингу – внутрішні соціально значущі мотиви (28%), зовнішні позитивні мотиви характерні для 22,4% респондентів, а зовнішні негативні – 11,2%. Слід зазначити, що у 5,6% юнаків мотивація відсутня. Серед юнок спостерігається подібна динаміка. Переважаючими є внутрішні індивідуально значущі та внутрішні соціально значущі мотиви (33,3%), далі зовнішні позитивні (22,2%) та зовнішні негативні (11,2%) мотиви.

Загальний результат маємо наступний: 33 % внутрішні індивідуально значущі, 30,8% внутрішні соціально значущі, 22% зовнішні позитивні, 11% зовнішні негативні мотиви, 2,2% мотивація відсутня.

Переважаючи внутрішні індивідуальні мотиви вказують на те, що при виборі професії респонденти орієнтуються безпосередньо на особисті уподобання, захоплення, цінності, прагнення до самореалізації. Обрана робота відповідно до таких мотивів буде надихати, приносити задоволення, надавати відчуття корисності та значущості. Такі підлітки менше підпадають під зовнішні впливи та здатні демонструвати високий рівень незалежності та самостійності під час прийняття рішень щодо власної кар'єри.

Високий відсоток внутрішніх соціально значущих мотивів вказує на те, що обрана професія повинна бути соціально популярною, приносити користь соціуму, самі ж опитані прагнуть не лише професійного зростання, а й особистісного розвитку через допомогу іншим і цілеспрямовану участь у житті суспільства.

Наявність зовнішніх мотивів за результатами дослідження свідчить про те, що не всі підлітки при виборі професії керуються своїми власними принципами та переконаннями, а більше акцентуються на кар'єрному зростанні, стабільному фінансовому забезпеченні, або ж підпадають під вплив дорослих чи однолітків. Ті ж 2,2% респондентів, у яких мотивація відсутня взагалі, потребують особливої уваги педагогів та психолога.

Якщо проводити порівняльний аналіз із іншими дослідженнями, то у І. Калюжної [13] маємо подібну тенденцію у результатах. Так, за її висновками, у 42% старшокласників переважають індивідуально значущі мотиви, у 33% – соціально значущі мотиви, у 22% учнів важливою є зовнішня позитивна мотивація і у 3% зовнішня негативна.

У дослідженні М. Баліки [4] спостерігаємо схожі результати. Внутрішні індивідуальні мотиви займають лідируючі позиції, далі внутрішні соціально значущі та зовнішні позитивні мотиви. Суттєво різницею у порівнянні є те, що у даному дослідженні повністю відсутня зовнішня негативна мотивація. Цей факт може вказувати на позитивне оточення

школярів, їх зрілість і самостійність або на ефективний психолого-педагогічний супровід.

Далі було визначено рівень готовності школярів до вибору професії. Результати діагностування представлені у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Зведені дані за результатами діагностики рівня готовності до вибору:

№ з/п	Назва шкали	Юнаки %	Юнки %	Загалом %
1	Високий рівень готовності	11,2	14,8	13,2
2	Середній рівень готовності	39,2	22,2	28,6
3	Низький рівень готовності	44,8	40,7	41,8
4	Неготовність	5,6	22,2	15,4
	Загалом	100	100	100

Результати вказують на те, що серед юнаків високий рівень готовності мають лише 11,2%, середній рівень готовності 39,2%, низький рівень готовності у 44,8%, неготовність до вибору професії визначена у 5,6% респондентів.

Серед юнок високий рівень спостерігаємо у 14,8%, середній рівень мають 22,2% респондентів, низький рівень у 40,7% і неготовністю до вибору характеризуються 22,2%.

Загалом високий рівень готовності проявили 13,2% школярів, середній рівень спостерігаємо у 28,6%, низьким рівнем володіють 41,25% і не готові до вибору професії взагалі 15,4% респондентів.

Такі результати можна назвати негативними у процесі професійного самовизначення школярів і однією із можливих причин – недостатність психолого-педагогічного супроводу.

Цікаво було провести порівняння виявленого факту із результатами інших досліджень. У І. Калюжної [13] зустрічаємо подібну тенденцію у статистиці. Готовими до здійснення професійного вибору виявилися 8% респондентів, середній рівень виявлено у 37%, низький рівень готовності продемонстрували 38% опитаних і не готові до вибору 17%.

Отже, результати емпіричного дослідження вказують на домінування серед інтересів військової справи, серед професійної спрямованості особистості реалістичного типу, серед інтересів індивідуальних внутрішньо значимих. Рівень готовності до вибору професії спостерігаємо переважно низький та присутня повна неготовність до вибору професії (група ризику, яка потребує особливої уваги).

2.3 Кореляційний аналіз та пояснення результатів емпіричного дослідження

На третьому етапі дослідження на основі результатів проведених психодіагностик було здійснено кореляційний аналіз за Пірсоном між мотивами вибору професії, професійною спрямованістю особистості та готовністю до вибору професії.

Метою аналізу було виявлення сили та напрямку лінійного зв'язку між цими змінними задля подальшого використання результатів при складанні рекомендацій щодо організації ефективного психолого-педагогічного супроводу. Кореляційний аналіз було виконано за допомогою статистичного програмного забезпечення Microsoft Excel, а для визначення статистичної значущості результатів використана програма Python (бібліотека 'scipy.st')

Кількісні показники результатів кореляції представлено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Кількісні показники результатів кореляційного аналізу

	Вн.інд.мот.	Вн.соц.мот.	Зовн.поз.мот.	Зовн.негат.	Реаліст.	Інтелект.	Артист.	Соціальний	Підприємл.	Конвенціальн.	Готовність	
1												
2	Внутр.індив.мотиви	1										
3	Внутр.соц. Мотиви	0,80600573	1									
4	Зовн.позит.мотиви	0,74213496	0,73283461	1								
5	Зовн.негат.мотиви	0,67490392	0,66687384	0,690085359	1							
6	Реаліст.тип	0,50999481	0,48612894	0,449435868	0,38102197	1						
7	Інтелект.тип	0,24120769	0,26748194	0,467627577	0,10315294	0,276792358	1					
8	Артист.тип	0,09261852	0,2448464	0,158826484	0,09174079	0,207519309	0,1669184	1				
9	Соціальн.тип	0,04342497	0,20948278	0,185820668	0,05310274	0,275636229	0,1827343	0,23790518	1			
10	Підприємл.тип	0,350174	0,3580467	0,432183568	0,27696678	0,136466856	0,0899788	0,14282972	0,36285187	1		
11	Конвенціон.тип	0,40028179	0,26222193	0,382966264	0,31594308	0,381905433	0,2815265	-0,099799	0,21912241	0,259157533	1	
12	Готовність до вибор	0,27723534	0,32286849	0,371597135	0,11043798	0,453015633	0,3608007	0,44612726	0,19442603	0,061630037	0,053895517	1
13												
14												
15												
16				Критерій Пірсона								
17				p < 0.05	0,392							
18				p < 0.01	0,384							

Відповідно до табл. 2.7 визначено, що між внутрішніми індивідуальними мотивами та внутрішніми соціальними мотивами констатовано високий позитивний кореляційний коефіцієнт ($r = 0.806$), що означає, що внутрішні індивідуальні мотиви сильно пов'язані з внутрішніми соціальними мотивами. При цьому маємо $p = 2.39e-11$, тобто дуже маленьке р-значення ($p < 0.05$), що вказує на високу статистичну значущість кореляції.

Між внутрішніми індивідуальними мотивами та зовнішніми позитивними мотивами виявлено високий позитивний кореляційний коефіцієнт ($r = 0.742$), що вказує на сильну позитивну кореляцію між внутрішніми індивідуальними мотивами та зовнішніми позитивними мотивами, а дуже маленьке р-значення $p = 5.41e-09$ ($p < 0.05$), вказує на високу статистичну значущість кореляції.

Помірно висока позитивна кореляція ($r = 0.690$) існує між зовнішніми позитивними та негативними мотивами, при цьому $p = 1.57e-07$, тобто маленьке р-значення ($p < 0.05$), вказує на статистичну значущість кореляції.

Отже, внутрішні мотиви знано пов'язані з соціальними та зовнішніми позитивними мотивами, що означає, що учні, які мають високий рівень внутрішніх індивідуальних мотивів, зазвичай також мають високий рівень внутрішніх соціальних та зовнішніх позитивних мотивів. Зовнішні

позитивні мотиви помірно пов'язані з зовнішніми негативними мотивами, що може свідчити про те, що ці дві категорії мотивів можуть співіснувати у деяких учнів. Статистична значущість кореляцій між багатьма змінними вказує на те, що ці зв'язки не є випадковими і можуть мати важливе практичне значення.

На помірному рівні спостерігаємо наступні кореляції. Внутрішні індивідуальні мотиви та реалістичний тип особистості ($r = 0.510$, $p = 3.45e-04$). Помірний позитивний кореляційний коефіцієнт ($r = 0.510$) між внутрішніми індивідуальними мотивами та реалістичним типом особистості. Низьке p -значення ($p < 0.05$) свідчить про статистично значущу кореляцію. Це свідчить про те, що учні з сильними внутрішніми індивідуальними мотивами мають тенденцію до реалістичного типу особистості.

Внутрішні індивідуальні мотиви та зовнішні негативні мотиви ($r = 0.675$, $p = 3.69e-07$). Помірний позитивний кореляційний коефіцієнт ($r = 0.675$) між внутрішніми індивідуальними мотивами та зовнішніми негативними мотивами. Низьке p -значення ($p < 0.05$) свідчить про статистично значущу кореляцію, тобто учні з сильними внутрішніми індивідуальними мотивами також часто мають зовнішні негативні мотиви.

Внутрішні соціальні мотиви та реалістичний тип особистості ($r = 0.486$, $p = 7.10e-04$). Помірний позитивний кореляційний коефіцієнт ($r = 0.486$) між внутрішніми соціальними мотивами та реалістичним типом особистості. Низьке p -значення ($p < 0.05$) свідчить про статистично значущу кореляцію. Можна стверджувати, що учні з сильними внутрішніми соціальними мотивами мають тенденцію до реалістичного типу особистості.

Зовнішні позитивні мотиви та реалістичний тип особистості ($r = 0.449$, $p = 1.95e-03$). Помірний позитивний кореляційний коефіцієнт ($r = 0.449$) між зовнішніми позитивними мотивами та реалістичним типом особистості.

Низьке p -значення ($p < 0.05$) свідчить про статистично значущу кореляцію та те, що учні з сильними зовнішніми позитивними мотивами мають тенденцію до реалістичного типу особистості.

Зовнішні негативні мотиви та інтелектуальний тип особистості ($r = 0.467$, $p = 7.57e-02$). Помірний позитивний кореляційний коефіцієнт ($r = 0.467$) між зовнішніми негативними мотивами та інтелектуальним типом особистості. Значення $p > 0.05$, що свідчить про те, що ця кореляція не є статистично значущою. Не дивлячись на помірний кореляційний коефіцієнт, відсутність статистичної значущості вказує на те, що цей зв'язок може бути випадковим.

Конвенціональний тип особистості та готовність до вибору професії ($r = 0.446$, $p = 1.49e-02$). Помірний позитивний кореляційний коефіцієнт ($r = 0.446$) між конвенціональним типом та готовністю до вибору професії. Низьке p -значення ($p < 0.05$) свідчить про статистично значущу кореляцію та вказує на те, що учні з конвенціональним типом особистості частіше виявляють готовність до вибору професії.

Отже, помірні кореляції вказують на те, що певні особистісні типи та мотиви пов'язані між собою, але цей зв'язок не є надзвичайно сильним. Статистична значущість багатьох з цих кореляцій свідчить про те, що вони не є випадковими і можуть мати практичне значення при консультуванні учнів щодо вибору професії. При здійсненні психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення слід також враховувати взаємозв'язок між конвенціональним типом особистості та готовністю до вибору професії.

2.4 Модель психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів та рекомендації щодо його оптимізації

Результати попереднього розділу дослідження вказують на низький рівень готовності учнів 9 класів до професійного самовизначення. Це може вказувати на неефективність психолого-педагогічного супроводу даного процесу. Пояснення знаходимо у об'єктивних причинах сьогодення, таких як: шкідливий вплив стресових чинників пов'язаних із повномасштабним вторгненням, здійснення четвертий рік поспіль навчання у дистанційному форматі, що унеможлиблює забезпечення достатнього рівня соціалізації школярів та ефективної взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Не слід забувати і про виокремлення серед сучасного покоління Зумерів особливої гілки Покоління Ні-Ні, що у перекладі з іспанської «La generación Ni-Ni: los que ni estudian ni trabajan» [56] означає буквально «Не навчаються і не працюють, не займаються ні тим, ні іншим» [7].

На основі отриманих результатів констатувального експерименту та теоретичного аналізу була сформована орієнтовна модель психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів (рис.2.1), доцільна саме в умовах сучасності, яка поєднує елементи індивідуального підходу, інтерактивності, творчого самовираження та соціального досвіду.

Метою цієї моделі психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів є створення цілісної системи підтримки, яка сприяє розвитку індивідуальних здібностей учнів, їх усвідомленого вибору майбутньої професії в умовах дистанційного та змішаного навчання, через інтеграцію зусиль учнів, батьків, педагогів та адміністрації, формування сприятливого освітнього середовища та конструктивного сімейного діалогу.

Рисунк 2.1 *Модель психолого-педагогічного супроводу*

Відповідно до моделі виокремлюється три суб'єкти впливу: школярі, батьки та педагогічний колектив. Робота із кожною групою впливу

складається із блоків. Робота з учнівським колективом передбачає діагностичний блок «Профіль майбутнього». Метою цього блоку є глибоке вивчення інтересів, нахилів і здібностей учнів, які можуть вплинути на їхнє професійне самовизначення. Він включає профорієнтаційну діагностику з використанням базових та нестандартних тестів, психологічних ігор та метафоричних карт, які допоможуть учням відкрити свої приховані схильності.

Навчально-розвивальний блок «Проблемні професійні ситуації». У цьому блоці використовуються інтерактивні вправи та симуляції, які допомагають учням краще зрозуміти реалії різних професій. Психологічний блок: «Моє справжнє покликання». Цей блок спрямований на розвиток особистісної самооцінки та усвідомлення професійних пріоритетів. Соціально-комунікативний блок: «Професійний нетворкінг». Важливим аспектом професійного становлення є взаємодія з людьми та розвиток соціальних навичок, саме цьому і буде сприяти робота проведена в межах цього блоку. Підсумковий блок: «Карта мрій та цілей». На завершальному етапі учні створюють конкретний план дій для досягнення своїх професійних цілей.

Інтеграція у модель роботи з батьками дозволить створити більш системну та гармонійну підтримку для школярів, де родина відіграватиме важливу роль у професійному становленні дитини і має на меті підвищення усвідомленості батьків щодо потреб дитини у професійному самовизначенні, допомогу батькам краще зрозуміти сильні сторони та інтереси своїх дітей, створення умов для конструктивного діалогу між батьками та дитиною щодо її майбутнього.

Основні блоки цієї взаємодії: просвітницький блок «Сімейний діалог: підтримка професійного вибору». Даний блок має на меті сприяння розвитку ефективної комунікації між членами родини задля підтримки процесу

професійного самовизначення школярів шляхом надання учням та батькам психологічних знань, інструментів та практик, які можуть допомогти краще зрозуміти здібності, інтереси та професійні пріоритети школярів та формувати сприятливе для усвідомленого вибору середовище. Ця мета акцентує увагу на важливості співпраці між школою, психологом, батьками та учнями для досягнення гармонійного розвитку та вибору кар'єрного шляху.

Метою інформаційного блоку є підвищення обізнаності батьків щодо етапів, факторів та особливостей процесу професійного самовизначення школярів, а також надання актуальної інформації про сучасний ринок праці, тенденції у світі професій та роль батьків у підтримці свідомого вибору професійного шляху дитини. Цей блок спрямований на те, щоб допомогти батькам краще розуміти вплив різних чинників на професійний вибір учнів і більш ефективно підтримувати їх у цьому процесі.

Метою блоку індивідуальної роботи є надання батькам індивідуальної психологічної підтримки, консультацій та рекомендацій щодо ефективної взаємодії з дитиною в контексті її професійного самовизначення, враховуючи особистісні особливості дитини, її інтереси та здібності. Цей блок спрямований на створення умов для глибшого розуміння батьками потреб своєї дитини, розвитку її потенціалу, а також на допомогу у вирішенні можливих конфліктів чи непорозумінь, що можуть виникати в процесі професійного вибору.

Метою блоку групової роботи є створення простору для спільного обговорення, обміну досвідом та отримання психолого-педагогічних знань щодо підтримки дітей у процесі професійного самовизначення, а також формування навичок ефективної комунікації і співпраці між батьками. Блок «Спільні проєкти та заходи». Метою є залучення батьків до активної участі у спільних з дітьми проєктах та заходах, спрямованих на розвиток навичок

професійного самовизначення, посилення взаєморозуміння між поколіннями, формування відповідальності за власний професійний вибір та підтримку дітей у процесі дослідження професійних інтересів.

Робота із суб'єктами організації освітнього процесу (вчителями-предметниками, класними керівниками, адміністрацією навчального закладу) має на меті підвищення професійної обізнаності педагогічного колективу про актуальні методи супроводу професійного самовизначення школярів, формування єдиного підходу вчителів і адміністрації до роботи з професійною орієнтацією учнів та створення сприятливого освітнього середовища для розвитку індивідуальних здібностей учнів. Включає даний елемент моделі блок «Партнерство між адміністрацією та вчителями», блок «Методичні зустрічі та коучинг», блок «Інтеграція профорієнтаційних тем у навчальний процес», блок «Організація шкільних подій», блок «Освітнє середовище – підтримка професійного зростання».

Для успішної реалізації даної моделі психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів та оптимізації процесу супроводу доцільним буде дотримуватися наступних рекомендацій.

1. Ефективними для роботи зі здобувачами освіти у межах виокремлених блоків можна визначити такі форми взаємодії: проведення кар'єрних вебінарів (вебінарів з професіоналами різних галузей, які можуть поділитися своїм досвідом і відповісти на запитання учнів). Залучення учнів до використання платформ, таких як Proforientator.info, Career Hub, Всеукраїнський проєкт «Моя кар'єра в Україні», Harry Monday, які надають інформацію про професії, вимоги до них та перспективи розвитку. Організація та проведення віртуальних турів на підприємства та установи для детального знайомства з робочими процесами. Віднайдення можливостей учням пройти короткотривалі стажування в онлайн-форматі. Заохочення школярів до виконання проєктів, які пов'язані з їхніми

професійними інтересами та подальша презентація результатів. Залучення здобувачів освіти до проведення досліджень на теми, які мають безпосередній зв'язок із професійним самовизначенням, із застосуванням доступних онлайн-ресурсів. Організація наставництва і консультування школярів випускниками, які вже працюють у різних галузях. Встановлення партнерських відносин із вищими навчальними закладами, підприємствами, установами для проведення спільних заходів (інформаційних сесій, кар'єрних ярмарок та ін.). Проведення онлайн-консультування (індивідуального та групового) та коучингу задля обговорення загальних питань щодо професійного вибору та розвитку кар'єрних навичок. Ознайомлення з алгоритмом вибору професії. Конструювання особистої формули вибору професії «Хочу! Можу! Треба!» Використання інтерактивних методів, таких як кейс-стаді, рольові ігри, симуляції, з метою моделювання професійних ситуацій та розвитку практичних навичок; мозковий штурм; створення індивідуальних професіограм відповідно до обраної професії та генерування на їх основі банку професіограм (онлайн або офлайн) із загальним доступом; метод «Познайомся із собою» (створення списку власних вдалих проєктів); артметод «Малюємо роботу» (уявлення ідеальної роботи із подальшим зображенням); ігрові профорієнтаційні вправи (включаючи створені за допомогою застосунків <https://wordwall.net/uk>, <https://learningapps.org/index>, <https://oodlu.org/home>, <https://www.educaplay.com/learning-resources/?q=&areas=11>, <https://glif.app/@fab1an/glifs/clmqp99820001jn0f2xywz250> та ін.); застосування ігрових профорієнтаційних вправ (ігри «Комплімент», «Медоворот», «Бізнес-ризик-обмін», «Або-або», «Людина-Доля-Перешкода», «Кар'єра»), активізуючих профконсультаційних опитувальників («За і проти», «Перехрестя», «Будь готовий!»), ігри-дискусії («Заробітна плата працівника»); інтерв'ю з майбутнім «Я» (учень пише лист

самому собі з описом ідеального робочого дня через 10 років, що сприяє створенню образу майбутнього); творчий проєкт «Мій професійний шлях» (учні малюють мапу свого професійного розвитку, куди включають свої мрії, цілі, та шляхи їх досягнення) та багато інших.

2. В межах блоків спрямованих на роботу з батьками ефективно буде з метою інформаційного ознайомлення надсилати батькам регулярні інформаційні бюлетені, що містять корисні матеріали, новини, поради, статті пов'язані з питанням професійного самовизначення учнів. Розробляти та надавати батькам методичні рекомендації, ресурсні матеріали та посібники щодо підтримки у професійному виборі у форматі статей, відео, електронних книг тощо. Презентувати онлайн-ресурси та веб-платформи, де можна черпати інформацію про професії, вимоги до них та перспективи розвитку.

Щодо набуття батьками практичних умінь та навичок доцільно проводити онлайн-семінари та вебінари, під час яких вказувати на важливість підтримки дітей при виборі професії, відповідати на запитання та надавати практичні поради. Важливими є персональні зустрічі з батьками, у тому числі і через відеозв'язок, на яких обговорюються конкретні проблеми та питання стосовно професійного вибору дитини, особливо актуальним є такі індивідуальні консультації при роботі з дітьми групи ризику. Не зайвою є і організація групових онлайн-консультацій, онлайн-дискусійних клубів та круглих столів, у ході яких відбувається обговорення переживань та обмін досвідом, завдяки чому утворюються підтримуючі спільноти і батьки можуть навчатися один у одного та отримати зворотній зв'язок від психолога. З цією ж метою доцільно проводити онлайн-тренінги та воркшопи для розвитку навичок комунікації, розв'язання конфліктних ситуацій при спілкуванні з дітьми та навчання ефективним методам підтримки при здійсненні професійного вибору. Вирізняються ефективністю

і спільні проекти та онлайн-заходи, до прикладу кар'єрні ярмарки, при організації яких батьки разом із дітьми не тільки можуть ознайомитися із різними професіями, а й приймати участь у інтерактивних сесіях; майстер-класи для батьків «Як підтримувати професійні інтереси дитини вдома, як мотивувати без тиску», формування спільного плану дій «Батьки-дитина», інтерактивні ігри та кейси для сімей; сімейні інтерактивні тренінги з комунікації «Діалог про майбутнє».

3. При організації роботи педагогічного колективу щодо здійснення психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів слід реалізовувати індивідуальний підхід, що передбачає врахування індивідуальних особливостей кожного здобувача освіти, його цінностей, інтересів, мотивів, нахилів, які визначаються використанням відповідних психодіагностичних інструментів та проведенням індивідуальних консультацій та бесід. Сприяти розвитку самосвідомості, саморефлексії та самопізнання школярів, організовуючи психологічні тренінги, групові заняття та індивідуальні консультації. Спонукаючи до формування реалістичних життєвих та професійних планів з урахуванням індивідуальних можливостей та зовнішніх обставин. Надавати навички застосування методів планування, таких як створення кар'єрних карт, дорожніх карт розвитку, професіограм, карт майбутньої професії. Забезпечувати розвиток м'яких навичок (soft skills) через залучення здобувачів освіти до воркшопів та тренінгів, які спрямовані на розвиток стресостійкості, командної роботи, лідерства, управління часом та комунікативних навичок. Звертати особливу увагу на розвиток навичок вирішення конфліктів та розвиток емоційного інтелекту.

Регулярно здійснювати моніторинг та оцінку прогресу школярів у процесі професійного самовизначення, застосовуючи опитування, діагностичні тести, зворотній зв'язок та на основі отриманих результатів

вносити корективи до індивідуальних програм та планів супроводу. Підвищувати внутрішній мотиваційний фон учнів шляхом створення підтримуючої атмосфери, визнання їхніх досягнень та надання позитивного зворотного зв'язку. Звертати увагу на такий індикатор професійної придатності, як емоційний комфорт та задоволеність своєю роботою та професією. На рівні адміністрації школи включати у навчальний план закладу освіти курси за вибором, факультативи рекомендовані МОН України щодо професійного визначення школярів (програми розміщені на сайті ІМЗО <https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/proforientatsiyna-robota/>).

4. У своїй роботі шкільним психологам доцільно користуватися інформаційною базою професійного інструментарію для спеціалістів психологічної служби системи освіти України, створеною і розміщеною на сайті «Інституту модернізації змісту освіти» (<https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/informatsijna-baza-psyholohiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/>), яка містить корисні методичні матеріали.

Отже, представлена модель та рекомендації, за умови їх комплексної реалізації, дозволять школярам усвідомити свої можливості, бажання та вибудувати стратегію подальшого професійного розвитку в умовах підтримки з боку психологів та педагогів, сформувати активну позицію здобувача освіти по відношенню до власного професійного визначення та до життя в цілому.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Для емпіричного дослідження психолого-педагогічного самовизначення школярів було розроблено та реалізовано програму дослідження, яка охоплювала чотири етапи. На першому етапі підібрано

комплекс психодіагностичних методик, які були релевантні предмету нашого дослідження.

За результатами другого етапу дослідження констатовано, що рейтинг переважаючих інтересів у респондентів виглядає наступним чином: військова справа – 17,6 %, спорт – 13,2 %, бізнес – 11%, електрорадіотехніка, та сфера обслуговування по 8,8 %. Групи ризику не виявлено. Зафіксовано різницю у результатах при порівнянні із роботами у даному напрямку інших дослідників. Серед типів професійної спрямованості домінуючим є реалістичний тип – 22,5%. Порівняльний аналіз із подібними дослідженнями показав наявність розбіжностей. Серед мотивів вибору професії у респондентів визначено перевагу внутрішніх індивідуально значущих (33,6%) та внутрішніх соціально значущих(28%). Виявлено і «групу ризику», тобто респондентів, у яких мотивація відсутня (5,6%). За результатами діагностики готовності до вибору професії констатовано переважаючий низький рівень готовності у 41,8% респондентів і високий показник повної неготовності у 15,4%. Порівняльний аналіз показав подібні результати.

Кореляційний аналіз дозволив виявити високу позитивну кореляцію між внутрішніми індивідуальними мотивами та внутрішніми соціально значимими мотивами ($r = 0.742$), групами внутрішніх мотивів та зовнішніми позитивними мотивами ($r = 0.690$), причому ці кореляції є значущими. Кореляції помірно позитивні існують між внутрішніми індивідуальними мотивами та реалістичним типом особистості ($r = 0.510$), внутрішніми соціальними мотивами та реалістичним типом ($r = 0.486$), між зовнішніми позитивними мотивами та реалістичним типом ($r = 0.449$), причому всі кореляції є статистично значущими. Щодо готовності до вибору професії, то маємо статистично значущу помірно позитивну кореляцію із конвенціональним типом особистості ($r = 0.446$). Статистична значущість

виявлених кореляцій свідчить про те, що констатовані дані слід враховувати при плануванні та здійсненні психолого-педагогічного супроводу.

Враховуючи результати психодіагностичного дослідження та кореляційного аналізу було створено оптимальну модель психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення учнів, актуальну для сучасних умов, що поєднує індивідуальний підхід, інтерактивні методи, творче самовираження та здобуття соціального досвіду. Запропонована модель передбачає вплив на всіх учасників освітнього процесу: здобувачів освіти, батьків, учителів, класних керівників, адміністрацію. Модель структурована за принципом блоків, в основу яких закладено здійснення психодіагностики, психокорекції, психопросвіти та психопрофілактики. До моделі розроблено ґрунтовні та вичерпні рекомендації, у яких зафіксовано і коротко описано основні форми та методи роботи, доцільні для її ефективної реалізації.

ВИСНОВКИ

У результаті теоретичного та емпіричного дослідження психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів, згідно поставлених завдань, можна зробити наступні висновки.

1. Встановлено, що феномен професійного самовизначення особистості явище багатокomпонентне та складне і має безпосередній зв'язок із самореалізацією, самоактуалізацією і самопізнанням. Основними елементами при визначенні фундаментальної сутності поняття «професійне самовизначення» можна назвати реалізацію потреби особистості у самоактуалізації та самореалізації, індивідуально-психологічні особливості особистості, ціннісне відношення до вибору професії, навички планування майбутнього, вплив зовнішніх чинників, загальні вимоги до певного виду професії, врахування стану ринку праці, інтегративність та послідовність, довготривалість та динамічність.

Психолого-педагогічний супровід слід розуміти як комплексну систему різноманітних форм та методів психологічного впливу, яка має системний та безперервний характер, базується на внутрішньому потенціалі особистості та зорієнтована на підтримку важливих якостей особистості; корекцію процесу особистісного розвитку; гарантування права здобувача освіти самостійно приймати рішення та нести відповідальність за них. Для ефективного здійснення цього супроводу необхідні конструктивна співпраця, спільна творчість та зважена інтеграція педагогів, здобувачів освіти та їх батьків.

Основними напрямками реалізації психолого-педагогічного супроводу є психопрофілактика, психодіагностика та психокорекція. Психопрофілактика передбачає вплив на особистість здобувача освіти на ранніх етапах, розширення знань, що забезпечують гармонійний розвиток та

самореалізацію особистості. Мета психодіагностики – отримання інформації про індивідуальні особливості особистості для використання у плануванні подальшої стратегії роботи. Завдяки психокорекції відбувається усунення проблем на шляху професійного самовизначення. Ці три напрямки мають комплексний характер та скеровані на інтегративну взаємодію здобувачів освіти, педагогів, батьків.

2. Емпіричне дослідження особливостей професійного самовизначення школярів дало змогу визначити, що переважаючим інтересом серед старшокласників віком 15-16 років є військова справа; відсутній яскраво виражений інтерес у незначній кількості респондентів; школярів, у яких повністю відсутній інтерес до професійної діяльності, тобто групи ризику, не виявлено.

Домінуючим типом професійної спрямованості особистості є реалістичний тип, який вказує на тенденцію до вибору професії, пов'язаної із роботою з предметами, а не людьми.

Констатовано, що серед мотивів лідирують внутрішні індивідуально значимі мотиви, тобто при виборі професії респонденти орієнтуються на особисті захоплення, цінності, уподобання, прагнення до самореалізації, будуть незалежними та самостійними у прийнятті рішень щодо подальшого вибору професійної діяльності. Це може свідчити про сприятливе середовище для школярів, їхню зрілість та самостійність, а також про ефективний і якісний психолого-педагогічний супровід у формуванні мотивації.

Рівень готовності до професійного вибору респондентів в основному низький та середній, а частина респондентів показали повну неготовність. Таке явище можна класифікувати як негативне і пояснення можна знайти у недостатності або малоефективності психолого-педагогічного супроводу,

особливостях дистанційного навчання, напруженій психологічній ситуації та ін.

3. Проведений кореляційний аналіз з метою визначення сили та напрямку лінійного зв'язку між мотивами, професійною спрямованістю та готовністю до професійного вибору показав помірні кореляційні статистично значущі зв'язки між внутрішніми індивідуальними мотивами та реалістичним типом особистості, між внутрішніми соціальними мотивами та реалістичним типом особистості, між зовнішніми позитивними мотивами та реалістичним типом особистості, між конвенціональним типом особистості та готовністю до вибору професії. Зовнішні негативні мотиви та інтелектуальний тип особистості мають помірний коефіцієнт кореляції, та не є статистично значущими. Результати слід враховувати при плануванні та реалізації психолого-педагогічного супроводу.

4. З урахуванням результатів емпіричного дослідження розроблено модель психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів, мета якої полягає у створенні комплексної системи підтримки та сприяння розвитку індивідуальних здібностей учнів щодо усвідомленого вибору професії. Згенерована модель охоплює всіх учасників освітнього процесу: здобувачів освіти, їхніх батьків, педагогів, адміністрацію, класних керівників. Організована за блоковим принципом, основою якого є психодіагностика, психопросвіта, психопрофілактика та психокорекція. Сформовано докладні рекомендації для забезпечення ефективності реалізації даної моделі у практиці роботи закладів освіти.

Перспективними напрямками подальшого дослідження є вивчення рівня готовності до здійснення професійного самовизначення у школярів після апробації запропонованої моделі психолого-педагогічного супроводу із дотриманням сформованих рекомендацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрухів О. Модель стратегії професійного самовизначення учнівської молоді. *Педагогіка і психологія проф. освіти*. 2018, № 1. С. 128 – 135.
2. Арцишевська О. Сутнісний аналіз самовизначення людини. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Філософські науки. 2019. № 11. С. 9–12.
3. Арцишевська О.Р. У пошуках себе (механізми самовизначення людини) *Науковий вісник СХУ імені Лесі Українки*. Серія: Філософські науки. 2017. № 15 (240). С. 4-9.
4. Баліка М. В. Психологічний супровід професійного самовизначення випускників загальноосвітніх шкіл: кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»; Ізмаїльський держ.гум.ун-т. Ізмаїл: ІДГУ, 2022. 67 с.
5. Бодрова І. О. Сутність та особливості професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників у сучасних українських умовах. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 78. 2020. С. 30-34.
6. Вітковська О. І. Професійне самовизначення особистості і практичні аспекти професійної консультації. К. 2019. 91 с.
7. Гольцберг К. Як виникло покоління «Ні-Ні», і що з цим тепер робити? <https://osvita.ua/blogs/92485/>
8. Гуцуляк О. П. Психологічні особливості професійного самовизначення в юнацькому віці в осіб з обмеженими можливостями. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Психологія»: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, червень 2021. № 13. С. 53–57.

9. Єрмоєнко, О. А. Сутність педагогічного супроводу освітнього процесу *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2019. Вип. 36. Харків: Українська інженерно-педагогічна академія. С. 96-101.
10. Жерноклеєв І. В. Педагогічні умови забезпечення професійного самовизначення учнів основної школи на уроках трудового навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Тернопіль, 2019. 212 с.
11. Закон України «Про освіту».– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
12. Злочевська, Л. С. Психолого-педагогічний супровід як інструмент цілісного розвитку та саморозвитку в професійному самовизначенні учнівської молоді: арт-терапевтичний підхід. *Журнал «Професійно-технічна освіта»*, 2013. №1 (54), С.46-50.
13. Калюжна І. П. Психологічні чинники професійного самовизначення старшокласників. . Автореф. дис. ... канд. психол. наук, Київ, 2019. 22 с.
14. Квас В. М. Психолого-педагогічний супровід як умова модернізації самостійної роботи студентів. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. 2019. Вип. 206. С. 64-68.
15. Коропецька О. М. Психологічні основи професійної орієнтації та самореалізації особистості. Методичний посібник. К. : КНТ, 2019. 438 с.
16. Крапивницька А. Теоретичні засади дослідження професійного самовизначення старшокласників з різним соціометричним статусом *Психологічні дослідження: наукові праці викладачів та студентів соціально-психологічного факультету*. Випуск 10. Житомир, Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. С. 52-55
17. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. К.: Кондор, 2015. 206 с.

18. Лещій Н.П. Сутність психолого-педагогічного супроводу школярів зі складними порушеннями розвитку в умовах освітнього процесу освітньо-реабілітаційного центру. *Інноваційна педагогіка. Корекційна педагогіка*. Випуск 23. Т. 1. 2020 С.55-58
19. Лещук Г. В. Форми та методи профорієнтаційної діяльності педагога. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Педагогіка і соціальна робота». Випуск 2. С.106- 109.
20. Любарець.В.В. Формування готовності учнів ПТЗ до професійного самовизначення. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://core.ac.uk/download/pdf/32308193.pdf>.
21. Марцин В.С. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Л.: Ромус-Поліграф, 2020. 128 с.
22. Мирончук Н.М. Педагогічний супровід майбутніх викладачів вищої школи у процесі професійної підготовки. Нові технології навчання: наук.-метод. зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ. 2016. Вип. 89. Частина 2. С. 127-131.
23. Мілютіна К.Л. Теорія та практика психологічного тренінгу. К.: МАУП, 2015. 188 с.
24. Міляєва В.Р., Калюжна І.П. Особливості психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення старшокласників. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»* №2(16). 2019. С. 79 - 84
25. Мудрик А. Б. До питання професійного самовизначення особистості. *Актуальні проблеми загальної та соціальної психології* : зб. наук. ст. *Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки*, Ф-т психології, Каф. заг. та соц. психології. Луцьк. 2015. Вип. 2. С. 51–56.
26. Насінська Н. М. Психологічні особливості професійного самовизначення старшокласників: кваліфікаційна робота на здобуття

ступеня вищої освіти «магістр»; Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка Суми: СумДПУ, 2020. 70 с.

27. Непомняца І. М. Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2019. № 3. С. 165-171.

28. Ошуркевич Н. О. Генеза та сутнісний зміст професійного самовизначення особистості. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2018. Вип. 4. С. 43-49.

29. Петриченко Л. Професійне самовизначення особистості як психолого-педагогічна проблема. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2023. Том 11, № 5. С. 52-58.

30. Посацький, О., Ригель О. Професійне самовизначення учнів раннього юнацького віку. *Проблеми гуманітарних наук. Психологія* 2020. Вип. 47. С. 90–99.

31. Пророк Н. В. Психологічні особливості особистісно-професійного саморозвитку практичного психолога. *Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць К-ПНУ ім. Івана Огієнка*, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПНУ. 2019. №14. С. 655-665.

32. Психологічний словник за ред. В. І. Войтка. К. : Вища школа. 2019. С.215

33. Психологічний словник / Авт.-уклад. В.В.Синявський, О.П.Сергеєнкова/ За ред.. Н.А.Побірченко
https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf

34. Психолого-педагогічні засади технологій супроводу дітей з особливими освітніми потребами у процесі їх соціальної інтеграції : кол. монографія [авт. кол.: Т. В. Жук, Т. Д. Ілляшенко, Т. Д. Каменщук, А. Г.

Обухівська, Г. В. Якимчук] ; наук. ред. А. Г. Обухівська, Т. Д. Ілляшенко. Київ : Ніка-Центр, 2020. С.113

35. Психологія професійного самовизначення особистості : монографія / М.С. Корольчук, Ю.В. Дроздова, В.М. Корольчук, В.І. Осьодло, А.М. Сипливий ; за заг. ред. М.С. Корольчука. Київ : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2018. 280 с.

36. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник./ уклад. М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.

37. Радченко О. Б., Психологічний супровід становлення професійного самовизначення здобувачів професійно-технічної освіти. *Вісник післядипломної освіти*. Випуск 6(35) «Серія «Соціальні та поведінкові науки». 2018. С. 108-120.

38. Рибалка В . В. Професійне самовизначення для старшокласників. К., 2020. 70 с.

39. Самолова А. Г. Особливості формування професійної свідомості майбутніх психологів. Автореф. дис. ... канд. психол. наук, Запоріжжя, 2019. 19 с.

40. Серeda О. Ю. Особливості впливу соціально-психологічних чинників на професійне самовизначення старшокласників. *Psychological Journal*. Volume 5 Issue 11. 2019. С.268-282.

41. Ткаченко С. О. Взаємозв'язок мотиваційної спрямованості із смислоттєвими орієнтаціями та бажанням схвалення у осіб юнацького віку. Київ, 2019. 94 с.

42. Федоренко Л. П. Ціннісний аспект професійного самовизначення старшокласників сільських шкіл. *Проблеми сучасної психології*. 2018. № 2. С. 144-150.

43. Чернишова С.С. Психологічні особливості професійного самовизначення старшокласників: кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»; Тернопільський націон. техн. ун-т ім. І. Пулюя Тернопіль: ТНТУ, 2023. 100 с.
44. Чудакова В.П. Дослідження професійних інтересів та вподобань оптантів, показників профорієнтаційної компетентності самовизначення та конкурентноздатності. *Освіта та розвиток обдарованої особистості* № 2 (77) / II квартал. 2020. С.59-71.
45. Чудакова В.П. Путівник дослідження складових мотиваційної компетентності: мотивів та мотивації з метою професійного самовизначення. *Освіта і розвиток обдарованої особистості*. 2019. № 3 (74). С. 52–61.
46. Чудакова В.П. Актуалізація проблеми вибору професії, зміст, структура та методи психолого-діагностичного дослідження з метою професійного самовизначення оптантів в умовах допрофесійної підготовки – компетентності конкурентоздатної особистості. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія і практика*. 2018. № 2. С. 97–111.
47. Чудакова В.П. Інформаційно-смісловий блок дослідження професійних інтересів та схильностей оптантів – показників профорієнтаційної компетентності самовизначення та конкурентоздатності особистості. Ч. 1. *Освіта і розвиток обдарованої особистості*. 2019. № 4 (75). С. 65–74.
48. Чудакова В.П. Діагностичний інструментарій дослідження професійних «інтересів», «направленості інтересів» та «сфери визначення уподобань» оптантів, показників профорієнтаційної компетентності самовизначення та конкурентоздатності особистості. *Освіта і розвиток обдарованої особистості*. 2020. № 1 (76). С. 55–63.
49. Чудакова В.П. Психодіагностика як ключовий інструментарій в реалізації компетентнісно-орієнтованого навчання конкурентоздатної

особистості в умовах інноваційної діяльності нової української школи. *Освіта і розвиток обдарованої особистості*. 2019. № 1 (72). С. 63–69.

50. Шатілова О. С. Західні теорії кар'єрного розвитку. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. №4. С. 151–158.

51. Щербакова І.М. Стадник Г.А. Психодіагностика професійного самовизначення особистості навч.-метод.посіб. Суми Вд-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. 324с.

52. Щербакова І. М. Харченко Т. Г. Психологія: теорія і практика. Навч. посібник для студентів вищ. навч. закл. / І. М. Щербакова, Т. Г. Харченко. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. 364 с.

53. Якимова Н.С., Професійне самовизначення і професійна орієнтація молоді: сучасні тенденції та проблеми. *Демографія та соціальна економіка*, 2018, 1(15) С. 142-149.

54. Ярошинська О.О. Проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: монографія. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2019. 456 с.

55. Асер Abdul Basit. 47. The Influence of Internal Motivation and Work Environment on Employee Productivity [Електронний ресурс] / Асер Abdul Basit, Tinneke Hermina, Muslim Al Kautsar // KnePublishing. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://knepublishing.com/index.php/Kne-Social/article/view/3424/7209>.

56. Balarezo López, G. (2019). GENERACIÓN NINI: JÓVENES QUE NI ESTUDIAN NI TRABAJAN. *Paideia XXI*, 9(1), 77–103. <https://doi.org/10.31381/paideia.v9i1.2266>

57. Davies et al., 2014 – Davies, P., Qiu, T., Davies, N.M. (2014). Cultural and human capital, information and higher education choices. *Journal of Education Policy*. 29(6): 804-825. DOI: <https://doi.org/10.1080/02680939.2014.891762>

58. Frontini, S., & Psifidou, I. (2015). Education and training governance through learning outcomes: possibilities and constraints in Italy. *Sociedad Española de Pedagogía. Educación supranacional*, 67(1), 149-163.
59. Galliot, 2017 – Galliot, N. (2017). Online Career Guidance: Does Knowledge Equate to Power for High School Students? *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*. 27(2): 190-207. DOI: <https://doi.org/10.1017/jgc.2017.7>
60. Galliot, Graham, 2017 – Galliot, N., Graham, L.J. (2017). School based experiences as to career decision-making: findings from a cross-sectional survey of high-school students. *Australian Educational Researcher*. 42(2): 179-199. DOI: <https://doi.org/10.1007/s13384-015-0175-2>
61. Ilomäki Lakkala, 2018 – Ilomäki, L., Lakkala, M. (2018). Digital technology and practices or school improvement: innovative digital school model. *Research and Practice in Technology Enhanced Learning*. 13: 25. DOI: <https://doi.org/10.1186/s41039-018-0094-8>
62. Lee et al., 2016 – Lee, B., Porfeli, E. J., Hirschi, A. (2016). Between- and within-person level motivational precursors associated with career exploration. *Journal of Vocational Behavior*. 92: 125-134. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2015.11.009>
63. Malloch, M., Cairns, L., Evans, K., & O'Connor, B. (2013). *The SAGE handbook of workplace learning*. Sage.
64. Vehviläinen, S., & Löfström, E. (2016). 'I wish I had a crystal ball': discourses and potentials for developing academic supervising. *Study of High Education*, 41(3), 508-524.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиці первинних даних

Таблиця А.1

Зведені дані за результатами діагностики «Орієнтаційно-діагностична анкета спрямованості інтересів-2 (ОДАСІ-2)» (С. Карпіловська і Б. Федоришин на основі анкети інтересів А. Голомштока і О. Мешковської)

№ з/п	Назва шкали	Юнаки	Юнки	Загалом
1	Фізика	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
2	Математика - яскраво виражений інтерес.	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
3	Електрорадіотехніка - яскраво виражений інтерес.	4 (22,3%)	0 (0%)	4 (8,8%)
4	Техніка - яскраво виражений інтерес.	3 (16,6%)	0 (0%)	3 (6,6%)
5	Хімія - яскраво виражений інтерес.	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
6	Біологія - яскраво виражений інтерес.	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
7	Медицина - яскраво виражений інтерес.	1 (5,6%)	1 (3,7%)	2 (4,4%)
8	Географія - яскраво виражений інтерес.	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
9	Історія - яскраво виражений інтерес.	1 (5,6%)	1 (3,7%)	2 (4,4%)
10	Філологія - яскраво виражений інтерес.	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
11	Мистецтво - яскраво виражений інтерес.	0 (0%)	2 (7,4%)	2 (4,4%)

Таблиця А.1 продовження

12	Педагогіка - яскраво виражений інтерес.	0 (0%)	1 (3,7%)	1 (2,2%)
13	Психологія Філософія - яскраво виражений інтерес.	0 (0%)	2 (7,4%)	2 (4,4%)
14	Бізнес - яскраво виражений інтерес.	2 (11%)	3 (11,1%)	5 (11%)
15	Сфера обслуговування - яскраво виражений інтерес.	0 (0%)	4 (14,8%)	4 (8,8%)
16	Військова справа - яскраво виражений інтерес.	4 (22,3%)	4 (14,8%)	8 (17,6%)
17	Спорт - яскраво виражений інтерес.	3 (16,6%)	3 (11,1%)	6 (13,2%)
	Яскраво вираженого інтересу не виявлено	0 (0%)	6 (22,1%)	6 (13,2%)
	Всього яскраво вираженого інтересу	18 (100%)	21(77,9%)	39(86,8%)

Таблиця А.2

Рейтинг найцікавіших сфер діяльності

№ з/п	Сфера діяльності	Загальна кількість учнів, які мають яскраво виражений інтерес	% опитаних	Примітки
1.	Військова справа	8	17,6%	
2.	Спорт	6	13,2%	
3.	Бізнес	5	11%	
4.	Електрорадіотехніка	4	8,8%	
5.	Сфера обслуговування	4	8,8%	
6.	Техніка	3	6,6%	
7.	Медицина	2	4,4%	
8.	Мистецтво	2	4,4%	
9.	Історія	2	4,4%	
10.	Психологія Філософія	2	4,4%	
11.	Педагогіка	1	2,2%	

Таблиця А. 3

Зведені дані за результатами діагностики «Яка кар'єра підійде саме тобі?» (тест за теорією Д. Голланда)

№ з/п	Назва шкали	Чоловіча стать	Жіноча стать	Загалом
1	Реалістичний тип	5 (28%)	5 (18,5%)	10 (22,5%)
2	Інтелектуальний тип	3 (16,6%)	2 (7,4%)	5 (11,5%)
3	Артистичний тип	2 (11%)	5 (18,5%)	7 (15,4%)
4	Соціальний тип	3 (16,7%)	5 (18,5%)	8 (17,6%)
5	Підприємливий тип	2 (11%)	6 (22,2%)	8 (17,6%)
6	Конвенціональний тип	3 (16,7%)	4 (14,9%)	7 (15,4%)
	Всього	18 (100%)	27 (100%)	45 (100%)

Таблиця А.4

Зведені дані за результатами діагностики «Мотиви вибору професії»

№ з/п	Назва шкали	Чоловіча стать	Жіноча стать	Загалом
1	Внутрішні індивідуально значущі мотиви	6 (33,6%)	9 (33,3%)	15 (33%)
2	Внутрішні соціально значущі мотиви	5 (28%)	9 (33,3%)	14 (30,8%)
3	Зовнішні позитивні мотиви	4 (22,4%)	6 (22,2%)	10 (22%)
4	Внутрішні позитивні мотиви	2 (11,2%)	3 (11,2%)	5 (11%)
	Переважаючий мотив не виявлено	1(5,6%)		1(2,2%)
	Всього	18(100%)	27(100%)	45(100%)

Таблиця А.5

Зведені дані за результатами діагностики «Опитувальник готовність учнів до вибору професії»

№ з/п	Назва шкали	Чоловіча стать	Жіноча стать	Загалом
1	Високий рівень готовності	2 (11,2%)	4 (14,8%)	6 (13,2%)
2	Середній рівень готовності	7 (39,2%)	6 (22,2%)	13 (28,6%)
3	Низький рівень готовності	8 (44,8%)	11 (40,7%)	19 (41,8%)
4	Неготовність	1 (5,6%)	6 (22,2%)	7 (15,4%)
	Всього	18(100%)	27(100%)	45(100%)

Додаток Б

Моделі психолого-педагогічного супроводу професійного самовизначення школярів.

Додаток Б.1

Модель супроводу за В. Міляєвою та І. Калюжною

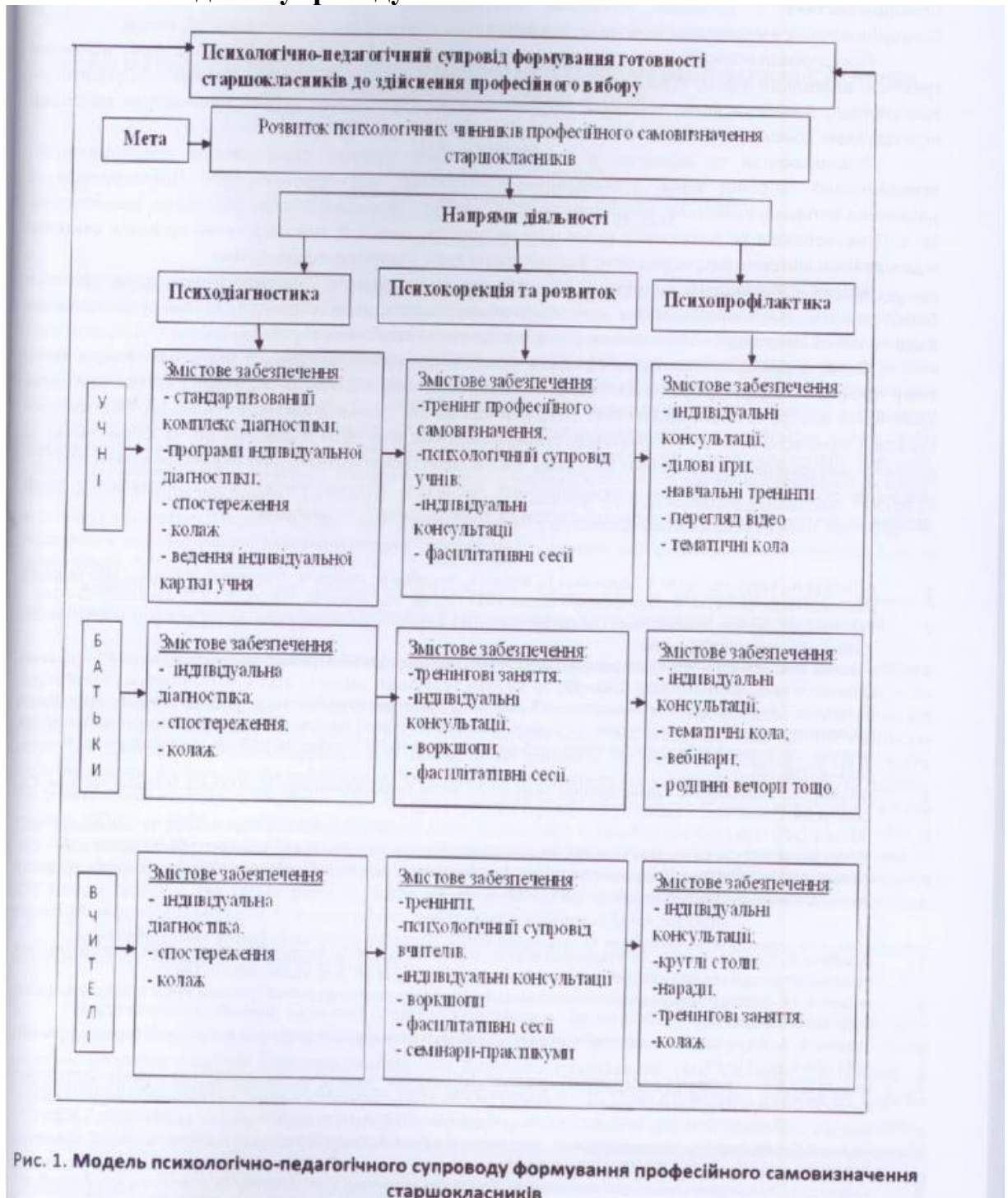

Рис. 1. Модель психологічно-педагогічного супроводу формування професійного самовизначення старшокласників

Додаток Б.2.

Модель психолого-педагогічного супроводу за Л. Федоренко

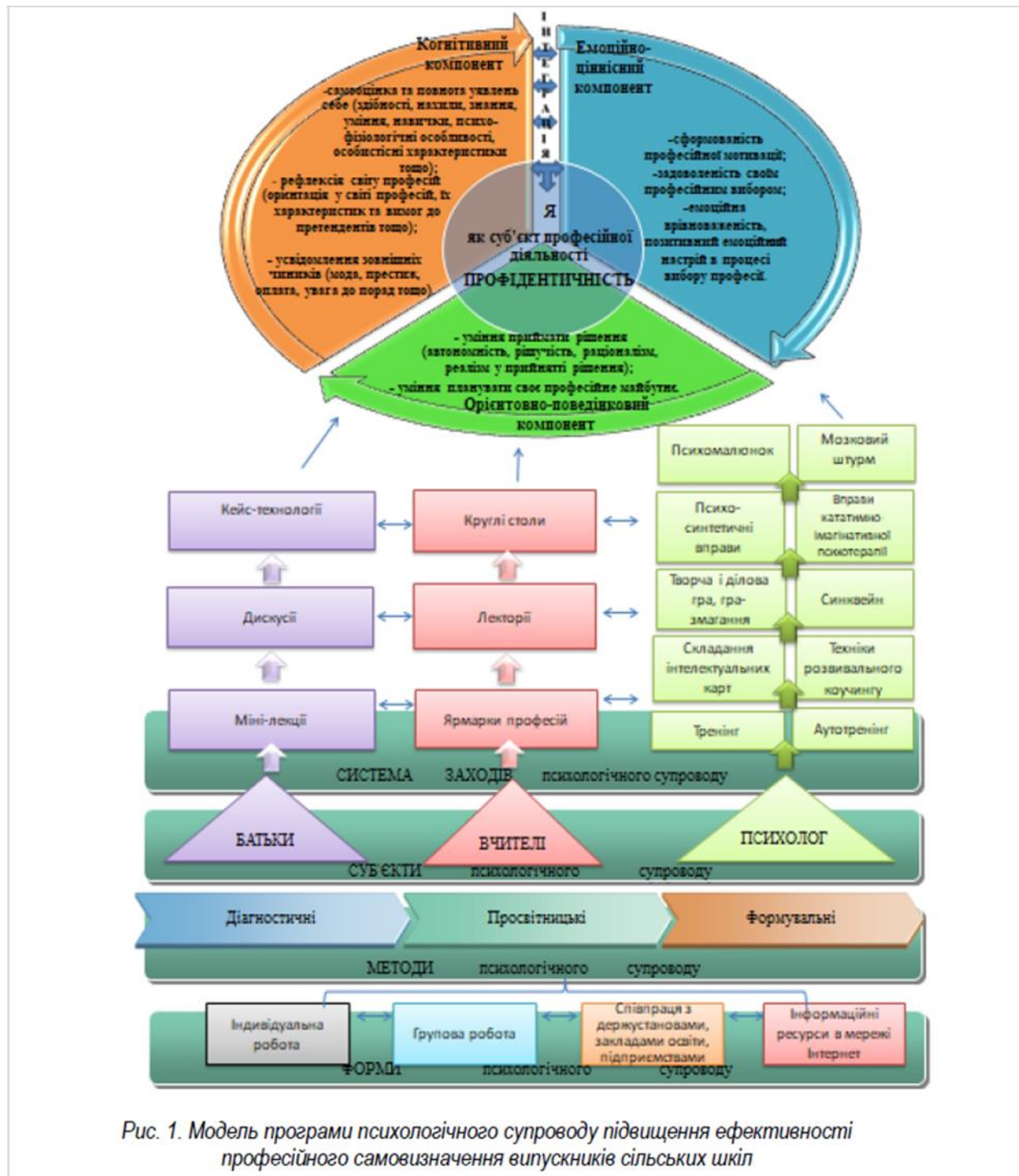

Рис. 1. Модель програми психологічного супроводу підвищення ефективності професійного самовизначення випускників сільських шкіл